

Glagolski pridjevi u hrvatskome standardnom jeziku

Akrap, Jozo

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:367172>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za hrvatski standardni jezik

**GLAGOLSKI PRIDJEVI
U HRVATSKOME STANDARDNOM JEZIKU**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS-bodova

Jozo Akrap

Zagreb, srpanj 2024.

Mentorica

izv. prof. dr. sc. Tatjana Pišković

Sadržaj

1. Uvod ili o glagolskim pridjevima.....	1
2. Povijesni razvoj glagolskih pridjeva u hrvatskome jeziku.....	4
2. 1. Glagolski pridjev radni	4
2. 2. Glagolski pridjev trpni.....	5
3. Gramatikografski opisi glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku	6
3. 1. Pregled gramatikografskih opisa glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku od kraja 19. stoljeća do početka 21. stoljeća	6
3. 1. 1. Tomo Maretić, <i>Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika</i> (1899)	6
3. 1. 2. Josip Florschütz, <i>Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole</i> (1905).....	7
3. 1. 3. Rudolf Strohal, <i>Gramatika današnjega hrvatskoga književnog jezika</i> (1928).....	8
3. 1. 4. Blaž Jurišić, <i>Nacrt hrvatske slovnice. Glasovi i oblici u povijesnom razvoju</i> (1944).....	10
3. 1. 5. Ivan Brabec, Mate Hraste, Sreten Živković, <i>Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika</i> (1952).....	11
3. 1. 6. Stjepko Težak, Stjepan Babić, <i>Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika za osnovne i druge škole</i> (1966)	14
3. 1. 7. Eugenija Barić i dr., <i>Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika</i> (1979).....	16
3. 1. 8. Josip Silić, Ivo Pranjković, <i>Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta</i> (2005).....	18
3. 2. Zaključak o gramatikografskim opisima glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku.....	20
4. Morfska raščlamba glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku	23
4. 1. Prva vrsta.....	24
4. 1. 1. Prvi razred.....	24
4. 1. 2. Drugi razred	25
4. 1. 3. Treći razred	26
4. 1. 4. Četvrti razred	26

4. 1. 5. Peti razred	27
4. 1. 6. Šesti razred.....	27
4. 1. 7. Sedmi razred	27
4. 2. Druga vrsta	28
4. 3. Treća vrsta	28
4. 3. 1. Prvi razred.....	29
4. 3. 2. Drugi razred	29
4. 4. Četvrta vrsta.....	29
4. 5. Peta vrsta	30
4. 5. 1. Prvi razred.....	30
4. 5. 2. Drugi razred	31
4. 5. 3. Treći razred	31
4. 5. 4. Četvrti razred	32
4. 6. Šesta vrsta	32
4. 7. Sedma vrsta	32
5. Preobrazba (konverzija)	34
6. Zaključak.....	37
Literatura	39
Sažetak	41
Abstract	42

1. Uvod ili o glagolskim pridjevima

Podjela riječi na vrste, time ujedno i na morfološke, sintaktičke i semantičke kategorije, važna je gramatičarska tema još od Dionizija Tračanina, koji u svojem *Gramatičkom umijeću* (oko 100. prije nove ere) iznosi opis osam vrsta riječi: imena, glagola, participa, članova, zamjenica, prijedloga, priloga i veznika (Marković 2018: 25). Takvu podjelu zatim preinačuje Priscijan u svojem *Podučavanju gramatike* (oko 500. poslije nove ere), gdje Tračaninove priloge dijeli na uzvike i priloge, a članove kao vrstu riječi izbacuje, pri čemu izdvaja sljedeće vrste: imena, glagole, participe, zamjenice, priloge, uzvike, prijedloge i veznike. Tek otprilike u 12. stoljeću Petar Helias i Toma iz Erfurta u vrste riječi uvode i pridjeve, i to podijelivši Priscijanova imena na ona koja se ne mijenjaju prema rodu i na ona koja se mijenjaju prema rodu, dakle na imenice i na pridjeve. Participe Petar Helias i Toma iz Erfurta pripajaju glagolima, kako je primjerice u hrvatskim gramatikama i danas (*isto*: 26).

Iako dva navedena komentatora Priscijanova *Podučavanja gramatike* pridjeve iz imenâ izdvajaju ponajprije zbog promjene prema rodu, pridjevi su osim mocijom obilježeni i izricanjem određenosti (uglavnom se radi o poblížemu određenju imenice kojoj se pridjev pridijeva), izricanjem svojstva¹ i mogućnošću stupnjevanja. Ipak, Znika (2005: 429–430) navedena pridjevka obilježja i njihovu samostalnost kao i samostalnost pridjeva općenito stavlja pod povećalo: s jedne strane mocija – iako inherentno pridjevsko svojstvo – ovisna je o rodu imenice. S druge strane pridjevi određuju svojstva koja su već sadržana u samim imenicama, odnosno ne posjeduju samostalne semantičke sadržaje. Sa sintaktičkoga aspekta jasno je da pridjevi u rečenici ne mogu stajati samostalno (osim ako su poimeničeni): ili su atributi (a atributi su nesamostalni dijelovi rečeničnoga ustrojstva), ili su dio predikatnoga imena, ili su dio predikatnoga proširka. Znika (*isto*: 430) propituje i samostalnost stupnjevanja: ako pridjevi nemaju vlastito značenje, već izriču značenje/svojstvo sadržano u imenici, to znači da se i stupnjevanjem zapravo izriče neutralni, povećani ili najveći stupanj svojstva imenice, a ne pridjeva.

Problematika postaje zornijom pokušamo li definirati glagolske pridjeve (glagolski pridjev radni i glagolski pridjev trpni), kojima se ovaj rad i bavi. Već sam naziv ukazuje na njihovu dvojnu narav: glagolsku (*glagolski, radni, trpni*) i pridjevsku (*pridjev*). Obje naravi

¹ Svojstvo je univerzalno kategorijalno pridjevsko značenje, a može se dijeliti na više različitih semantičkih prototipova. Marković (2018: 293–294) navodi čak 16 prototipova uvriježenih u gramatikografskim opisima pridjeva u jezicima svijeta od 1991. naovamo.

glagolskih pridjeva Znika (2005) opisuje u odnosu na riječ koja im otvara mjesto u rečenici – ne posvećuje se njihovim morfološkim značajkama. Prvo, autorica tvrdi da se pridjevska narav glagolskih pridjeva ogleda u tome što izražavaju „svojstvo, određenost, rod, broj i padež“ (*isto*: 431). Ipak, glagolski pridjevi imaju rod i broj, no da bi mogli imati određenost i padež (a time i postati pridjevi), trebaju proći proces preobrazbe (konverzije), što hrvatske gramatike slabo zamjećuju. Preobrazba im omogućuje da se u rečenicu uvrste kao atribut uz imenicu, uz imeničku zamjenicu ili uz poimeničenu riječ (*Poludjela ptica leti; Napisani roman vrlo je zanimljiv*). U vezi s mogućnosti izražavanja određenosti valja napomenuti svojevrsnu ograničenost pridjeva, odnosno upitnost dihotomije određenosti i neodređenosti hrvatskih pridjeva: kao što je već pripomenuto, svojstvo određenosti ne može preuzeti pridjev sam, već se ono odnosi isključivo na imenicu uz koju pridjev stoji. Isto tako može se postaviti pitanje koliko su posvojni pridjevi na *-ov/-ev* i *-in* (*bratov, očev, majčin, sestrin*) zaista neodređeni ako je imenica uz koju dolaze određena, točnije pripada nekomu entitetu. Ako već spominjemo određenost i neodređenost imenica, nije jasno kako točno ustvrditi je li imenica određena ili neodređena ako uz nju ne stoji pridjev. Nadalje oblična razlika između određenosti i neodređenosti pridjeva jest u deklinaciji gotovo minimalna: ona se javlja samo u nominativu, genitivu, dativu, akuzativu, vokativu i lokativu jednine muškoga roda i u genitivu, dativu i lokativu jednine srednjega roda. U množini i u obama brojevima ženskoga roda razlika je samo naglasna. Navedeno samo potvrđuje da glagolski pridjevi prije preobrazbe ne mogu posjedovati kategoriju određenosti i neodređenosti te kategoriju deklinacije (ne samo kategoriju padeža već i cijelu paradigmu).² Konačno, između određenih i neodređenih pridjeva ne postoji semantička, već samo sintaktička razlika: tako primjerice neodređeni pridjev ne može biti dio imenskoga predikata (usp. Marković 2018: 310–311).³

Iako preskriptivna norma nalaže da određeni oblik pridjeva ne može biti predikatno ime, on je ipak moguć ako je uvršten uz imenicu, uz imeničku zamjenicu ili uz poimeničenu riječ s kojima čini cjelinu (*To je uglađeni čovjek; To je srušena kuća*). Tada (glagolski) pridjevi pripadaju imenskoj paradigmi: kada su god uvršteni uz imenicu, uz imeničku zamjenicu ili uz poimeničenu riječ, u glagolskih pridjeva aktivira se njihova pridjevska sastavnica (Znika 2005: 432). Glagolska sastavnica može se s druge strane aktivirati u trpnim pridjevima kada su

² Isto je i sa stupnjevanjem: samo glagolski pridjevi koji su prošli proces preobrazbe mogu se stupnjevati. Glagolski pridjevi bez preobrazbe to ne mogu.

³ Upravo zbog navedenih razloga Marković (*isto*: 311–315) pri klasifikaciji pridjeva odlučuje zanemariti određenost i neodređenost te pridjeve dijeli prema obličnim vrstama (I. ili *a*-vrsta, II. ili *g*-vrsta i III. ili *ø*-vrsta).

sastavnica predikata u pasivu (*Roman je čitan od Petra; Roman biva čitan od Petra*). Glagolski pridjev trpni morfološki je dakle vrlo pogodno sredstvo za izražavanje „semantik[e] trpnosti“ (isto: 434).

Legitimno pitanje jest i kako se razlikuju pridjevi *dug* i *čitan* u rečenicama *Roman je dug* i *Roman je čitan*. I opisni pridjev i glagolski pridjev trpni u navedenim primjerima imaju iste gramatičke kategorije roda, broja i padeža, ali nije im isto gramatičko značenje: razdvaja ih činjenica da je u glagolskome pridjevu trpnome sadržano svojstvo prijelaznosti (mogućnosti trpljenja radnje) dok opisni pridjev *dug* samo izriče statično svojstvo. Iako u rečenici *Roman je čitan* glagolski pridjev trpni ima gramatička obilježja padeža, broja i roda te je dio imenskoga predikata, Znika (isto: 437) u pitanje dovodi pripadnost takvih trpnih pridjeva pridjevskoj paradigmi: ako je glagolski pridjev trpni uveden sponom, u tome slučaju mogli bismo ustvrditi da preteže njegova glagolska narav.

Kao moguće rješenje u razgraničenju između dviju naravi glagolskih pridjeva Znika (2005) nudi i pretpostavku homonimije – tako bi oblik *čitan* u *Čitan roman proslavit će pisca* i oblik *čitan* u *Roman je čitan* bili homonimi. Uzmemo li u obzir Samardžijine (1989) uvjete za homonimiju, pretpostavka ipak ostaje samo pretpostavka: da bi se kanonski oblici dvaju ili više leksema proglasili homonimima, trebaju imati isti fonemski sastav, različita/nepoveziva značenja, iste prozodijske značajke i trebaju se jednako pisati. Par leksema *čitan* – *čitan* krši uvjet različitosti/nepovezivosti značenja. Uzmemo li u obzir i one uvjete s kojima se Samardžija ne slaže (da leksemi trebaju pripadati različitim vrstama riječi i imati različite korijene), opet ćemo naići na neplodno tlo: naš par leksema svakako nema različite korijene, a pretpostavka o različitim vrstama riječi moguća je, no još uvijek nedovoljno istražena (usp. Samardžija 1989: 1–7).

Iako dulji nego što uobičajeni uvodi jesu, ovaj uvod poslužio je kao prikaz dvojbi o glagolskim pridjevima u suvremenoj kroatistici (pa čak i u lingvistici srednjega vijeka: Petar Helias i Toma iz Erfurta, već smo napomenuli, Priscijanove participe – odijeljene vjerojatno zbog posjedovanja mocije – ipak odlučuju pribrojiti glagolima). Te dvojbe nužne su za razumijevanje problematike kojom se rad bavi, ali i vidljive u kroatističkim gramatikografskim opisima glagolskih pridjeva, kojima je velik dio rada posvećen.

2. Povijesni razvoj glagolskih pridjeva u hrvatskome jeziku

Da bi rad o glagolskim pridjevima u hrvatskome standardnome jeziku bio smislen i cjelovit, valja u nj uklopiti i dio koji će ukratko prikazati povijesni razvoj glagolskih pridjeva od indoeuropskoga jezika do hrvatskoga jezika te pojasniti odnos glagolskih pridjeva u hrvatskome jeziku s glagolskim pridjevima u drugim jezicima svijeta.

2. 1. Glagolski pridjev radni

Glagolski pridjev radni (slavenski particip perfekta na *-lъ*) u prošlosti se tvorio dodavanjem sufiksa **-la-*⁴ na infinitivnu osnovu (odatle primjerice u praslavenskome jeziku **neslu* i u staroslavenskome jeziku *neslъ*, *nesla* i *neslo* od glagola *nesti*). Po svojem načinu tvorbe taj glagolski pridjev svojstven je slavenskomu jeziku, odnosno ne postoje potvrde ni u kojemu baltijskom jeziku. Najbližu poveznicu moguće je pronaći tek u armenskome jeziku, gdje se glagolski pridjev tvori dodavanjem sufiksa *-eal* (primjerice *bereal* ‘nošen’), a pretpostavka je da se u armenskome jeziku pridjevski sufiks **-lo-* dodavao korijenu glagola pri tvorbi glagolskoga pridjeva s prošlim značenjem. Glagolski pridjev radni rano se prestao sklanjati, no zadržao je kategorije roda i broja (Matasović 2008: 299).⁵ S druge strane isti sufiks, sufiks **-lo-*, posvjedočen je i u slavenskome jeziku u pridjeva kao što je staroslavenski *teplъ* ‘topao’. U hrvatskome jeziku, odnosno u štokavskome narječju, završno je pak **-lъ (-l)* u muškome rodu postalo *-o* tek oko 1400. (*kupilъ* → *kûpio*). Tako je vokalizacija u glagolskih pridjeva radnih u *Akademijinu dubrovačkome molitveniku* iz polovice 15. stoljeća već skoro u potpunosti provedena (osim u nekih čakavizama), a ne provodi se samo u rubnim zapadnim štokavskim govorima (u nekim staroštokavskim posavskim govorima) (*isto*: 161–162).⁶ Konačno, Matasović, spominjući promjene glagolskih pridjeva radnih tijekom povijesti, ističe i činjenicu da su neki glagolski pridjevi radni postali „pravi pridjevi“ i da su opet dobili sklonidbu (*prôci* → *pròšlī*, *pròšlōga*, *pròšlōmu* i slično).

⁴ Zvezdicom je označen neposvjedočeni jezični oblik.

⁵ Ipak, u Kašićevim *Osnovama ilirskoga jezika u dvije knjige* (1604) nailazimo na padežne oblike pridjeva radnoga (primjerice genitiv jednine muškoga roda *učiloga*, dativ jednine muškoga roda *učilomu*), međutim uglavnom se smatra da se radi o umjetnim oblicima nastalima za potrebe pisanja gramatike i pod utjecajem latinskih glagolskih pridjeva (Matasović 2008: 299).

⁶ Matasović (*isto*: 299–300) napominje i da je u glagola *lči* (označen kratkosilazni naglasak) početno *i-* dodano „analogijom prema infinitivu i prezentu“, pa umjesto općeslavenskoga oblika *šъlъ* postoji oblik *lšao*.

2. 2. Glagolski pridjev trpni

S druge strane glagolski pridjev trpni (particip perfekta mediopasivni, particip perfekta pasivni) tvorio se u indoeuropskome jeziku dodavanjem sufiksa *-to- na korijen u prijevojnoj praznini (primjerice u sanskrtu *bhṛtá*, u staroirskome jeziku *breth* u značenju ‘nošen, donesen’ od indoeuropskoga glagola **b^her* u značenju ‘nositi’). U slavenskome jeziku taj sufiks vidljiv je samo u nekih glagola, uglavnom u onih kojima korijen završava na zvonačnik (primjerice praslavenski **zāčintej* → staroslavenski *začęti* → glagolski pridjev trpni *začęť*; hrvatski *zāčęti*, *zāčęť*). Ostali glagoli imaju sufiks *-eno- (primjerice staroslavenski glagolski pridjev trpni *rečęň* od *rešti* ‘reći’) (isto: 296). Osim u slavenskim jezicima poveznica sa sufiksom *-eno- može se primjerice pronaći u germanskome jeziku, u kojemu su neki glagoli glagolski pridjev trpni tvorili sufiksom *-ana- (primjerice gotski *bundans* ‘vezan’ od *bindan* ‘vezati’).

Početni pak samoglasnik u sufiksu *-eno-, samoglasnik *-e-, stapa se sa završnim samoglasnikom korijena glagola (tako je potvrđeno primjerice staroslavenski *znati* ~ *znęň* ili *dati* ~ *danę*). U pojedinim slučajevima između samoglasnika u korijenu i samoglasnika u sufiksu razvili su se *w i *j, i to radi premošćivanja zijeva (primjerice staroslavenski *obuti* ~ *obuvenę*, *ubiti* ~ *ubijenę*; također intervokalno j i v u hrvatskome standardnom jeziku). Konačno, sufiks *-jenę → *-’enę još u općeslavenskome razdoblju poopćen je iz osnova sa zijevom na sve glagole četvrte vrste (tako su u staroslavenskome jeziku nastali primjeri poput *roditi* ~ *roždenę* i *pustiti* ~ *puštenę*) (isto: 296–297). U hrvatskome jeziku distribucija navedenih sufikasa *-tę, *-(en)ę i *-’enę većinom je očuvana, a sufiks *-tę proširio se i na glagole s infinitivom na -nuti (primjerice hrvatski *dignuti* ~ *dignūt*).⁷ Najzad, opisani glagolski pridjev i njemu pripadajući sufiksi jesu u pravilu očuvani u slavenskim jezicima (primjerice u ruskome jeziku -*nęsen*, u poljskome jeziku *niesiony*, u hrvatskome jeziku -*nesen*; od praslavenskoga **nęstęj* → staroslavenski *nesti*) (usp. isto: 297).

⁷ Stariji oblici još su gdjgdje očuvani. Primjerice pridjev *potišten* u značenju ‘koji je utučen, snužden, tužan’ zapravo je stari glagolski pridjev trpni glagola *potisnuti* (u hrvatskome standardnom jeziku glagolski pridjev trpni glasi *potisnut*) (isto: 297).

3. Gramatikografski opisi glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku

3. 1. Pregled gramatikografskih opisa glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku od kraja 19. stoljeća do početka 21. stoljeća

3. 1. 1. Tomo Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (1899)

Tomo Maretić u *Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (1899) glagolske pridjeve opisuje s morfološkoga i sintaktičkoga stajališta. Na razini morfologije autor ne iznosi poseban opis glagolskih pridjeva, ali uz svaku glagolsku vrstu i razred navodi oblike za glagolski pridjev radni i za glagolski pridjev trpni (takozvani „I. pridjev“ i „II. pridjev“). Pritom odvaja korijen glagola od *nastavka* i svaki oblik naglašava (*plè-o, plè-la, plè-lo; plèt-en, plet-èna, plet-èno*). Oblike s alomorfolom *l* → *ao* u jednini muškoga roda autor odvaja poput *greb-a-o* i *tres-a-o*. Svaka iznimka koju je autor smatrao vrijednom isticanja pritom je pojašnjena i oprimjerena (primjerice *bosti* ~ *bo*, *tresen/trešen*) (usp. Maretić 1899: 226–291).

S druge strane sintaksa glagolskih pridjeva opisana je u posebnu poglavlju i veoma iscrpno. Za glagolski pridjev radni Maretić (*isto*: 645) navodi da služi tvorbi složenih glagolskih oblika (*čuvao sam, čuvala bih*), no često može biti i u „atributskoj“ i u „predikatskoj“ službi (kada se radi o neprelaznim glagolima). Za to Maretić navodi brojne potvrde (*gospodar od oštećene baštine ili od pobjegla čeljadeta; uskrsnomu neka se poklone*), pri čemu neki od navedenih pridjeva mogu imati i „II. i III. stepen“ (*vreliji, nevaljaliji*). Za glagolski pridjev trpni Maretić pojašnjava da najčešće ima atributnu ili predikatnu službu (*hvaljeni vinogradi, pleteni vijenci*) i da se tvori od prelaznih glagola (vrlo rijetko od neprelaznih, primjerice *naduti se* ~ *nadut/nadujen, raštrkati se* ~ *raštrkan, začuditi se* ~ *začuđen, zamisliti se* ~ *zamišljen*). Katkada glagolski pridjevi trpni gube svoje trpno značenje (u izrazima poput *kršteni kum* ‘koji drži koga na krstu’, *vjenčani kum* ‘koji kumuje pri vjenčanju’ i slično). Maretić zanimljivo navodi i kombinaciju glagolskih priloga *budući* ili *bivši* i glagolskoga pridjeva radnoga ili glagolskoga pridjeva trpnoga (*Na skoro pijesak opali tabane mojoj mladoj drugarici, koja budući odrasla u ladu nije bila naučena takome trudnom putu; Nadvladan bivši u boju godine 1324. na skoro Vladislav umre*). Za sve te potvrde Maretić navodi da mogu stajati i bez glagolskih priloga (*isto*: 647).

Konačno, glagolskomu pridjevu radnomu oblično je isti željni način (optativ): osnovno mu je značenje želja (*Živio kralj!*), a nerijetko dolazi i sa „željnijem veznikom“ *da* (*Kud puklo*

da puklo!) i katkada ima dopusno značenje (*bogme, gospodaru, ti se šalio ili ne šalio, ja sam za istinu primio*). Optativ se može pronaći i u osnovnome značenju združen s pogodbenim ili vremenskim rečenicama uz veznike *ako, dok i kada/kad* (*kad ovaj buzdovan izišao na suho, onda se i Turci vratili amo!*) (*isto*: 648–649).

3. 1. 2. Josip Florschütz, *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole* (1905)

Josip Florschütz u svojoj *Gramatici hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole* (1905) glagolske pridjeve također opisuje i u dijelu o morfologiji i u dijelu o sintaksi. Prvo, u cjelini *Oblici* (poglavlje *Glagolski pridjevi ili participi*) navodi kako se koji glagolski pridjev tvori, a poslije opisa tvorbe svakoga glagolskog pridjeva ustanovljuje do kojih morfonoloških promjena u tvorbenome procesu dolazi. Za tvorbu glagolskoga pridjeva radnoga (glagolskoga pridjeva tvornoga, participa aktivnoga) navedena su tri *nastavka*: za muški rod nastavak *-l*, koji se na kraju sloga mijenja u *-o* (*ču-l* → *ču-o*), za ženski rod *-la* (*ču-la*) i za srednji rod *-lo* (*ču-lo*) (Florschütz 1905: 84). Od glasovnih promjena navedene su nepostojano *a*⁸ u množini muškoga roda (*tresao* → *tresli*)⁹ i ispadanje suglasnika *d* i *t* ispred *l* (primjerice u muškome rodu *plet-l* → *ple-l* → *ple-o*). Glagolskomu pridjevu radnomu (participu aktivnomu) oblikom je jednak željni način optativ (*isto*: 84–85).

Nadalje za glagolski pridjev trpni (particip pasivni) Florschütz (*isto*: 85) navodi tri tvorbeno obrasca: 1. *-en, -ena, -eno* (*plet-en, plet-ena, plet-eno*), 2. *-n, -na, -no* (*kopa-n, kopa-na, kopa-no*), 3. *-t, -ta, -to* (*dignu-t, dignu-ta, dignu-to*). Pritom se dotiče i glagolskih vrsta, odnosno objašnjava kojemu tvorbenom obrascu pripadaju koje glagolske vrste. Tako *nastavke* prvoga obrasca poprimaju glagoli prve vrste¹⁰ s osnovom na suglasnik (primjerice *tresti* ~ *tresen*), glagoli prve vrste s osnovom na samoglasnik, pri čemu dolazi do premošćivanja zijeva

⁸ Nepostojano *a* u svim gramatikografskim opisima u ovome radu osim u Strohala (1928) shvaćeno je kao *a* koje se u kosim padežima gubi, o čemu kao o pogrešnu pristupu pišu primjerice Silić (1968) i Marković (2013). Silić (1968: 113) za nepostojano (sekundarno) *a* napominje da se pojavljuje da bi se *razbila* ona skupina suglasnika koja nije svojstvena fonološkomu sustavu „hrvatsko-srpskog književnog jezika“, što Marković (2013: 79) prihvaća i dodaje da bi se trebalo govoriti o sekundarnome ili umetnutome *a* zato što se ništa ne gubi, već dolazi do anaptikse – umetanja samoglasnika između dvaju suglasnika.

⁹ Uz napomenu da u infinitivnim osnovama koje završavaju na samoglasnik ne dolazi do nepostojanoga *a* (*da-ti* ~ *da-o, da-la, da-lo*) (Florschütz 1905: 85).

¹⁰ O Florschützovoj podjeli glagola na glagolske vrste i razrede prema infinitivno-aoristnoj osnovi v. *isto*: 76–80.

intervokalnim *j* i *v* (primjerice *biti* ~ *bi-j-en*), i pojedini glagoli treće i četvrte vrste (primjerice *vidjeti* ~ *viđ-en*, *nositi* ~ *noš-en*). Drugu skupinu *nastavaka* poprimaju sve one infinitivne osnove na *-a-*, *-ova-*, *-eva-*, *-iva-* (*kupovati* ~ *kupova-n*). Konačno, skupinu *-t*, *-ta*, *-to* poprimaju glagoli prve vrste sa samoglasničkom infinitivnom osnovom, a suglasničkom prezentskom osnovom (*poče-ti* ~ *poče-t*) i svi glagoli druge vrste te „gdjekoji glagoli s infinitivnom osnovom na *-a*, *-ova*, *-eva*, *-iva*“ (*dignu-ti* ~ *dignut*, *kupova-ti* ~ *kupova-t*) (isto: 85–86).

U vezi sa sintaktičkim statusom glagolskih pridjeva (verbalnih adjektiva¹¹) Florschütz (isto: 261) najprije ističe ulogu glagolskoga pridjeva radnoga (aktivnoga glagolskog pridjeva) u tvorbi perifrastičnih glagolskih oblika, odnosno navodi da „služi za tvorbu perfekta, pluskvamperfekta, kondicionala i futura eksaktnoga“. Spominje i to da se glagolski pridjev radni mnogih neprelaznih glagola često upotrebljava kao pravi pridjev (*Veli Marko ostarjeloj majci*) i da može biti i željni način optativ (*Živio kralj!*). Florschütz navodi i primjere zavisnosloženih rečenica u kojima dolazi optativ (*Kud puklo, da puklo*) i napominje da glagolski pridjev radni (tvorni pridjev) s veznicima *ma* i *makar* ima dopusno značenje (*To ću učiniti, makar glavu izgubio*) (isto: 261).

Konačno, kod glagolskoga pridjeva trpnoga Florschütz (isto: 262) naglasak stavlja na njegove moguće sintaktičke službe: naznačuje da ga mogu imati samo prelazni glagoli i da često ima službu predikatnoga atributa, odnosno predikatnoga imena (*Baba ga uvede u nekakvu avliju ograđenu*) ili atributnoga pridjeva (*Na njemu je izderana kabanica*). Florschütz navodi i (na sličnim primjerima kao i Maretić) objašnjava da su pojedini trpni pridjevi izgubili svoje trpno značenje (*kršteni kum* nije ‘kum kojega se krstilo’, već ‘kum koji koga drži na krstu’; *rođena mati* nije ‘mati koju je netko rodio’, već ‘mati koja je nekoga rodila’).

3. 1. 3. Rudolf Strohal, *Gramatika današnjega hrvatskoga književnoga jezika* (1928)

U prvome dijelu svoje *Gramatike današnjega hrvatskoga književnoga jezika* (1928), i to u uvodu o glagolima, Rudolf Strohal napominje da su „particip perfekta aktiva (glagolski pridjev aktivni za prošlost“ i „particip pasivni (glagolski pridjev pasivni)“ glagolski oblici koji se tvore od infinitivne osnove (1928a: 76). U § 33 (*Tvorba glagolskih oblika*) Strohal ističe da se glagolski pridjev radni tvori *nastavcima* *-l*, *-la* i *-lo* (s tim da dočetno *l* prelazi u muškome rodu jednine u *o*). U većini osnova koje „svršavaju suglasom“ *-l* u muškome rodu pridodan je

¹¹ Termin kojim se Florschütz služi.

glas *a* (za koji Strohal kaže da je nepostojan).¹² Strohal (1928) navodi i da taj „glagolski oblik redovno nema svih padeža za sve rodove i brojeve“, odnosno da ima samo oblike za „nominativ jednine i množine svih rodova“. To je važno zato što time u potpunosti stapa gramatičke kategorije glagola i pridjeva: mogućnost da glagolski pridjev radni ima samo oblike triju rodova za dva broja smatra iznimkom (zato što bi pridjevska paradigma trebala imati 14 sastavnica) (*isto*: 79).

S druge strane glagolski pridjev trpni tvori se od infinitivne osnove¹³ *nastavcima -n-* ili *-t-*: *nastavku -n-* prethodi tematski morf *-e-*, a *nastavku -t-* ne prethodni nikakav tematski morf (primjerice u obliku *pletan* korijen je *plet-*, *-e-* je tematski morf, a *-n-* *nastavak* za glagolski pridjev trpni). Za glagolski pridjev trpni Strohal navodi i da ima sve oblike za sve padeže, brojeve i rodove. Iako u poglavlju o tvorbi glagola Strohal ne navodi primjere, u sklopu opisa glagolskih vrsta i razreda donosi oblike spreznja i rastavlja ih na morfove (pritom ne uvažava postojanje ništičnoga morfa). Tako rastavlja *bo-o*, *bo-l-a*, *bol-o*; *bod-e-n*, *bod-e-n-a*, *bod-e-n-o*; *kaz-iva-o*, *kaz-iva-l-a*, *kaz-iva-l-o*; *kaz-iva-n*, *kaz-iva-n-a*, *kaz-iva-n-o*; *kup-ova-o*, *kup-ova-l-a*, *kup-ova-l-o*; *kup-ova-n*, *kup-ova-n-a*, *kup-ova-n-o*;¹⁴ *ple-o*, *ple-l-a*, *ple-l-o*; *plet-e-n*, *plet-e-n-a*, *plet-e-n-o*. Budući da se Strohal pridržava površinske morfske raščlambe, *o* kao produkt vokalizacije ostaje *o*, a palatal kao produkt jotacije ostaje palatal (*vid-i-o*, *vid-je-l-a*, *vid-je-l-o*; *viđ-e-n*, *viđ-e-n-a*, *viđ-e-n-o*) (*isto*: 116–117).

U drugome dijelu svoje *Gramatike današnjega hrvatskoga književnoga jezika*, u *Sintaksi*, Strohal detaljno opisuje sintaktičke uloge u kojima se glagolski pridjevi mogu naći: glagolski pridjev radni tako prvotno služi tvorbi složenih glagolskih oblika, no često se upotrebljava i kao pridjev, i to ne samo u nominativu već i u ostalim padežima (*Molimo se za duše umrlih; Imao upale oči i nabuhao trbuh*) (Strohal 1928b: 69). Glagolskim pridjevom radnim katkada se izriče i želja (*Živ i zdrav bio!*; *Dobro došli, mili gosti!*), pričem su navedeni

¹² U Strohalu je nepostojano *a* ono *a* koje postoji, koje se pojavljuje ondje gdje ga inače nema, primjerice *tresao* (čime je kudikamo napredniji od donedavnih hrvatskih gramatičarskih praksi i tvrdnje da se nepostojano *a* javlja u oblicima poput genitiva jednine imenice *pas*).

¹³ Zanimljivo, Strohal (1928a: 76) razlikuje tri glagolske osnove: čistu, „prezensku“ i infinitivnu. Prema tome razlikuje i četiri vrste glagola: prvi glagoli imaju sve tri osnove jednake (primjerice *nes-* od *nesti*); drugi se razlikuju u svim trima osnovama (tako je čista osnova glagola *vidjeti vid-*, prezentska *vidi-*, a infinitivna *vidje-*); trećima se čista osnova razlikuje od prezentske i infinitivne (primjerice čista osnova glagola *moliti jest mol-*, a prezentska i infinitivna jesu *moli-*); četvrtima se čista i prezentska osnova razlikuju od infinitivne (primjerice *zvati: zov-* je čista i prezentska osnova, a *zva-* infinitivna).

¹⁴ Rjeđe *kupovat*, *kupovata*, *kupovato*.

i primjeri s elidiranim glagolom *biti*, primjerice *Hvaljen Isus i Marija (bio)!*; *Žalosna mu majka (bila)*. Želja se glagolskim pridjevom radnim nerijetko izriče i u zavisnim rečenicama (*Koliko hljeba pojela, toliko sreće imala!*). Dopuštanje se s druge strane s pomoću pridjeva radnoga izriče i u kombinaciji s veznicima *makar* ili *ma* (*To ću učiniti, makar glavu izgubio*) ili bez veznika *makar*, a s česticom *li* u službi veznika (*Il' umrla ili preboljela, ja ne ću vaša snaha biti!*) (isto: 70).

Najzad, glagolski pridjev trpni (particip pasivni) tvori se od prelaznih glagola¹⁵ i služi za tvorbu pasivnih oblika u kombinaciji s oblicima glagola *biti* i *bivati*. U drugome slučaju glagolski pridjev trpni može imati posebno značenje, ono značenje koje nije ni aktivno ni pasivno (*rođena majka* 'prava, koja me je rodila'; *rođeni brat* 'pravi'; *vjenčani prsten* 'koji se upotrebljava kod obreda ženidbe'). Treće, glagolski pridjev trpni vrlo često ima funkciju atributa i „predikatnoga atributa“¹⁶ kao u rečenicama *Kupio sam poderanu haljinu* i *Jeli smo pečeno pile*.

3. 1. 4. Blaž Jurišić, *Nacrt hrvatske slovnice. Glasovi i oblici u povijesnom razvoju* (1944)

U svojem djelu *Nacrt hrvatske slovnice. Glasovi i oblici u povijesnom razvoju* (1944) u sklopu dijela o sprezanju, odnosno o glagolima, Blaž Jurišić ukratko opisuje i „particip preterita aktivni II.“ (glagolski pridjev radni) i „particip preterita pasivni“ (glagolski pridjev trpni). Pritom napominje da se glagolski pridjev radni tvorio od infinitivne osnove *nastavcima -lъ, -la, -lo* (primjerice *plelъ* ili *hvalilъ*) uz tvrdnju da je u hrvatskome jeziku nakon otpadanja mekoga poluglasa dočetno *-l* u štokavskome narječju počelo prelaziti u *-o* (to se dogodilo krajem 14. stoljeća). Ipak, kajkavci dočetno *-l* „uporno“ čuvaju, a „ni u štokavskom nije još taj zakon do kraja proveden“ (Jurišić 1944: 171).

S druge strane glagolski pridjev trpni tvorio se također od infinitivne osnove, ali *nastavcima -tъ, -ta, -to; -enъ, -ena, -eno* ili *-nъ, -na, -no*. U suvremenome hrvatskom jeziku glagolski pridjev trpni ostao je nepromijenjen (autor ipak ističe da je najčešći sufiks u glagolskome pridjevu trpnome *-n, -na, -no*).

¹⁵ Glagolski pridjev trpni od neprelaznih glagola rijedak je, primjerice *ispucane ruke, raštrkane kuće* (Strohal 1928b: 70).

¹⁶ Termin kojim se Strohal služi.

3. 1. 5. Ivan Brabec, Mate Hraste, Sreten Živković, *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika* (1952)

I Ivan Brabec, Mate Hraste i Sreten Živković u svojoj *Gramatici hrvatskoga ili srpskog jezika* (1952) glagolskim pridjevima pristupaju i s morfološkoga i sa sintaktičkoga stajališta. U poglavlju *Nauka o oblicima (morfologija)* opisana je tvorba glagolskih pridjeva: u glagolskome pridjevu radnome infinitivna osnova koja završava na samoglasnik dobiva *nastavke -o (-l), -la, -lo (pisa-o, pisa-la, pisa-lo)*, a infinitivna osnova koja završava na suglasnik *nastavke -ao (-al), -la, -lo (tres-ao, tres-la, tres-lo)*. Osim što opisuju i ulogu glagolskoga pridjeva radnoga u tvorbi složenih glagolskih oblika (opravdano u poglavlju o oblikoslovlju), Brabec–Hraste–Živković (1952: 113) u istome poglavlju navode i mogućnost glagolskih pridjeva radnih da imaju službu atributa kao i drugi pridjevi (primjerice *iznemoglo tijelo*), odnosno dotiču se sintaktičke službe tih pridjeva.

Ostatak poglavlja o glagolskome pridjevu radnome posvećen je akcentuaciji i promjeni akcenata u različitim oblicima: glagolski pridjev radni obično zadržava naglasak infinitiva (*tònuti ~ tònno, tònula, tònulo*), međutim glagoli koji u infinitivu završavaju na *-ati* i *-ovati* i imaju „spori“¹⁷ naglasak na trećemu slogu od kraja (posebice složeni glagoli poput *izigrati*)¹⁸ u pridjevu radnome imaju brzi naglasak (kratkosilazni naglasak) na prvome slogu (*igrati ~ igrao, igrala, igralo*, ali *izigrati ~ izigrao, izigrāla, izigrālo*). Za takve glagole, među ostalim, autori navode da se u oblicima za ženski rod i za srednji rod dulji krajnji samoglasnik *-a-* u infinitivnoj osnovi (*zato izigrāla, izigrālo*).¹⁹ U muškome rodu takve promjene nema: krajnji samoglasnik *-a-* skraćen je zato što se nalazi ispred *o* koje je nastalo od *l*. U vezi s akcentuacijom Brabec–Hraste–Živković (*isto*: 114) ističu i glagole u kojih infinitivni kratkouzlazni i dugouzlazni

¹⁷ *Spori* zato što je ipak dulji od kratkosilaznoga, odnosno naglasak se ostvaruje i na udarnome i na zaudarnome slogu. Termin je starijega podrijetla: može se pronaći u Stjepana Ivšića (*Prilog za slavenski akcenat*, 1911), u Dalibora Brozovića (*Akcentuacija tuđica na -or u hrvatskom jeziku*, 1954), u Barić i dr. (*Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, 1979; *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, 1990; *Hrvatska gramatika*, 1995, 1997, 2005) i u Zorana Kravara (*Prilog fonetici četveroakcenatskoga sistema*, 1988). Termin rabe i Helena Delaš u svojoj *Hrvatskoj preskriptivnoj akcentologiji* (2013) te Ivan Marković (*Hrvatska fonologija i morfonologija*, skripta, 2023). Zahvaljujemo višoj lektorici dr. sc. Heleni Delaš na uvidu u relevantnu literaturu.

¹⁸ U skladu s prozodijom hrvatskoga standardnog jezika danas bi prihvatljiv oblik bio onaj s kratkouzlaznim naglaskom na prvome slogu (*izigrati*).

¹⁹ U današnjemu standardnom idiomu te zanaglasne dužine u glagolskome pridjevu radnome nema. Zanaglasna dužina, napominju Barić i dr. (2005: 69–70), kod participa se ostvaruje u glagolskome prilogu sadašnjemu (*viđēći*), u glagolskome prilogu prošlome (*viđjēvši*) i u glagolskome pridjevu trpnome ispred sufiksa *-n* u glagola na *-ati* i ispred sufiksa *-t* (*bācān, nācēt, skīnūt, vēzān*).

naglasci u glagolskome pridjevu radnome muškoga roda postaju kratkosilazni i dugosilazni. Radi se pritom o glagolima u kojih se u muškome rodu glagolskoga pridjeva radnoga javlja nepostojano/sekundarno *a* (*mòći* ~ *mògao*, *mògla*, *mòglo*).²⁰ Konačno, navode se i glagoli koji u obliku glagolskoga pridjeva radnoga za muški rod imaju *brzi* (kratkosilazni) naglasak, a u oblicima za ženski rod i za srednji rod dugouzlazni. Takvi glagoli jesu primjerice *bìti* ~ *bìo*, *bila*, *bilo*; *dàti* ~ *dào*, *dàla*, *dàlo*.

S druge strane autori za glagolski pridjev trpni najprije pojašnjuju tvorbu i morfonologiju, a potom analiziraju akcentuaciju i naglasne promjene. Tako za glagolski pridjev trpni navode da se tvori od infinitivne osnove, i to sljedećim skupinama *nastavaka*: 1. *-en*, *-ena*, *-eno*; 2. *-n*, *-na*, *-no*; 3. *-t*, *-ta*, *-to* (*isto*). Za glagole čija infinitivna osnova dobiva *nastavke* prve skupine autori ističu pojavu palatalizacije (primjerice *peći* → *pek-en* → *peč-en*). Glagoli njihove četvrte vrste „mijenjaju osnovni samoglasnik *i* ispred *-en* u *j*, koji umekšava suglasnik ispred sebe, pa nastaje jotovanje“ (*isto*), primjerice *baciti* → *bacien* → *bacjen* → *bačen*, *pustiti* → *pustien* → *pustjen* → *pušten* (promjena *-st-* u *-št-*, *-j-* ispada). Primjer glagola četvrte vrste slijede i glagoli prvoga razreda treće vrste, pa tako mijenjaju *-je-* u *-i-* (*uštedjeti* → *uštedien* → *uštedjen* → *ušteđen*) (*isto*). Nadalje za skupinu glagola koja u glagolskome pridjevu trpnome dobiva *nastavke* *-en*, *-ena* i *-eno* svojsteno je gubljenje glasa *j* iza prednjonepčanih suglasnika, glasa *r* i suglasničkih skupova *št* i *žd* (primjerice *učiti* → *učien* → *učjen* → *učen*). Drugu skupinu *nastavaka* dobivaju pak glagoli poput *brati*, *čuvati* i *dati* (*bra-n*, *čuva-n*, *da-n*), pričem autori naglašavaju da pojedini glagolski pridjevi trpni mogu poprimiti i *nastavke* treće skupine, odnosno *nastavak* *-t* (primjerice *brat*, *dat*), no takvi slučajevi rjeđi su. Konačno, treću skupinu *nastavaka* (*-t*, *-ta*, *-to*) imaju glagoli poput *naduti*, *poduprijeti*, *prokleti* i *ubiti* (*nadu-t*, *podupr-t*, *prokle-t*, *ubi-t*). Uz kraj prvoga dijela poglavlja stoje napomene da se glagolski pridjev trpni obično tvori od prelaznih glagola, da se rabi za tvorbu pasiva, da može stajati kao atribut i da se „mijenja“ kao svi ostali pridjevi.

²⁰ Brabec–Hraste–Živković (1952) opet navode primjer koji bi se danas smatrao nestandardno naglašenim: u hrvatskome standardnom jeziku glagol *moći* ima kratkosilazni naglasak (*mòći*). I sve ostale primjere, redom infinitive glagola prve vrste prema Barić i dr. (*peći*, *plesti*, *reći*, *tresti*) autori iz stajališta današnje standardne akcentuacije naglašavaju pogrešno. S druge strane glagolski pridjevi radni spomenutih glagola naglašeni su u skladu s današnjim standardom (osim *tresti*, čiji je glagolski pridjev naglašen *trésao*, *trésla*, *tréslo*). U rječnicima Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, koji su izlazili 1880–1976, glagoli *moći*, *peći*, *plesti* i *reći* imaju kratkouzlazni naglasak, a glagol *tresti* ima dugouzlazni naglasak, baš kako je to slučaj kod Brabec–Hraste–Živković (1952). Međutim o preuzimanju naglasaka iz Akademijina rječnika nezgodno je govoriti zato što je do godine objavljivanja Brabec–Hraste–Živkovićeve *Gramatike* objavljeno tek 11 svezaka od sveukupna 23 sveska. U *Hrvatskoj gramatici* Barić i dr. (2005) za sve te glagole navode se obje naglasne mogućnosti.

Kako Brabec–Hraste–Živković (1952) veliku pozornost pridaju akcentuaciji, cijeli § 185 posvećen je upravo naglasku i naglasnim promjenama unutar glagolskih oblika, a na početku poglavlja autori ističu da je za naglasak glagolskoga pridjeva radnoga „teže utvrditi pravila nego za bilo koji drugi glagolski oblik“ (*isto*: 115). Iako glagolski pridjev trpni često zadržava isti naglasak kao infinitiv (*glèdati ~ glèdān, glèdāna, glèdāno*), u nekih glagola kratkosilazni naglasak iz nominativa jednine muškoga roda, koji se nalazi na pretposljednemu slogu (*pèčen*), premješta se u ženskome rodu i u srednjemu rodu jedan slog prema začetku riječi (*pečèna, pečèno*). Ipak, u određenome obliku naglasak je isti u svim trima rodovima (*pèčenī, pèčenā, pečènō*). Također glagolski pridjevi trpni glagola nastalih prefiksnom tvorbom u pravilu naglasak imaju na prefiksu, kao što je to slučaj i s glagolskim pridjevima radnim tih glagola (*igrati ~ ìgran, ìgrāna, ìgrāno*, ali *izigrati ~ ìzigrān, ìzigrāna, ìzigrāno*).²¹ Konačno, glagolima na *-nuti, -ati* i *-ovati* obično je produljen „zadnji osnovni samoglasnik“, dakle posljednji samoglasnik infinitivne osnove (*pomàknuti ~ pòmaknūt, pòmaknūta, pòmaknūto*).

Sa sintaktičkoga stajališta Brabec–Hraste–Živković (1952) glagolskim pridjevima pristupaju iscrpno i jezgrovito, baš kao što je to slučaj i s njihovim morfološkim opisom. U potpoglavlju *Sintaksa glagolskih oblika* (§ *Glagolski pridjevi*) autori najprije izdvajaju osam uloga koje glagolski pridjev radni može imati na razini sintakse. Prvo, glagolskim pridjevom radnim možemo se koristiti pri tvorbi složenih glagolskih oblika, ali on vrlo često vrši i ulogu atributa (*Trepetom se breza zāsijā, / pālī se junak nāsmijā*).²² Nadalje glagolskim pridjevom radnim moguće je i izreći želju (*Tko ne došo nā bōj na Kosovo, / Ne rodila mu pšenica bjelica, / Ne imao òd srca poroda!*), pričem se pokatkad glagolski pridjev radni izostavlja (*Zdravo!* od *Zdravo bio!*). Glagolski pridjev radni moguće je upotrebljavati i uz dopusni veznik *makar* (*Položit ću ispit, makar radio i noću*), a dopusno značenje moguće je ostvariti i udvajanjem i nijekanjem (*Htio, nè htio, moram raditi kako treba*). Glagolski pridjev radni nerijetko može imati istu semantičku ulogu kao i rastavni veznik *ili* (*Bilo u radu ili u igri on je uvijek prvi*). Konačno, izriče li se glagolskim radnim pridjevom želja, istim oblikom možemo izreći i budućnost (*Koliko hljeba pojela, toliko sreće imala!*) (*isto*: 248–249).

²¹ V. napomenu 18.

²² Ulogu atributa mogu preuzeti samo glagolski pridjevi radni nastali od neprelaznih glagola (primjerice *obrastao proplanak*). Zato su, napominju autori, oblici *obrašten* i *uvenuto* u sintagmama *obrašten proplanak* i *uvenuto cvijeće* pogrešni. Budući da se radi o neprelaznim glagolima, glagolske pridjeve radne u spomenutim primjerima valja zamijeniti glagolskim pridjevima trpnima (*obrastao proplanak, uvenuto cvijeće*) (Brabec–Hraste–Živković 1952: 248).

Za glagolski pridjev trpni autori navode šest upotreba. Prvo, glagolski pridjev trpni može stajati kao atribut (*Na kongresu su govorili istaknuti i proslavljeni trudbenici*), a kako se takav glagolski pridjev trpni tvori od prelaznih i povratnih glagola, kojih je mnogo, na takve attribute često ćemo naići. Nadalje glagolski pridjev trpni rabi se i pri tvorbi pasivnih rečenica (poput *Dugovi su plaćeni*),²³ no za izricanje pasivnosti moguće se koristiti i povratnim glagolom (*U našoj zemlji izgrađuju se velike tvornice*). Također spojem prezenta pomoćnoga glagola *biti*²⁴ i glagolskoga pridjeva trpnoga moguće je u pasivnim rečenicama izraziti sadašnjost (*Livade su urešene bijelim i crvenim cvijećem*) i prošlost (*Kad su Nijemci 1791. godine posljednji mir činili s Turcima, ugovoreno je i to*) uzevši u obzir činjenicu da je pri izražavanju prošlosti pomoćni glagol²⁵ često u nekome od prošlih glagolskih vremena (*Hrvatska je bila razdijeljena na nekoliko dijelova*). Pasiv se s druge strane može izricati i glagolom *bivati* (*Najbolji učenici bivaju pohvaljeni na kraju školske godine*), a u nekim slučajevima glagolski pridjev trpni gubi svoje pasivno značenje (primjeri poput *kršteni kum, vjenčani kum, neteljena krava, ogrijano sunce, rođena mati*).²⁶ Konačno, glagolski pridjevi trpni sa svojim dodacima mogu tvoriti skupove koji stoje umjesto zavisnih surečenica (*Dovršene prije roka, nove tvornice dokazuju sposobnost i patriotizam naših ljudi. → Kako/koje su dovršene prije roka, nove tvornice dokazuju sposobnost i patriotizam naših ljudi*) (isto: 249–250).

3. 1. 6. Stjepko Težak, Stjepan Babić, *Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika za osnovne i druge škole* (1966)

Stjepko Težak i Stjepan Babić 1966. u nakladi Školske knjige objavljuju *Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika za osnovne i druge škole*. Upravo namjena njihove gramatike može objasniti preglednost, jednostavnost i sažetost izraza i glavnih pojmova vezanih uz problematiku glagolskih pridjeva.

²³ Pritom autori ne propuštaju priliku naglasiti da hrvatski standardni jezik ne *trpi* trpne oblike, pa bi tako poželjno bilo pasivnu rečenicu *Napad na Beograd izvršen je od Nijemaca 6. travnja 1941.* pretvoriti u aktivnu rečenicu *Nijemci su izvršili napad na Beograd 6. travnja 1941.* (isto: 249).

²⁴ Iako autori to ne osvješćuju, u ovome primjeru glagol *biti* jest spona (kopula). O glagolu *biti* kao pomoćnome glagolu valja govoriti samo u vezi s tvorbom perifrazičnih glagolskih oblika.

²⁵ V. napomenu 24.

²⁶ Usp. i Florschütz 1905: 262.

Kao i većina dosad obrađenih gramatika, i Težak–Babić (1966) glagolske pridjeve spominju na dvjema razinama, odnosno u dvama velikim poglavljima svoje gramatike: u poglavlju o morfologiji (*Riječi*) i u poglavlju o sintaksi (*Rečenica*). U recima o morfologiji autori objašnjavaju da u „hrvatskosrpskom jeziku postoje dva glagolska pridjeva: radni (aktivni) i trpni (pasivni)“ (Težak–Babić 1966: 110). Glagolski pridjev radni tvori se dodavanjem *nastavaka* na infinitivnu osnovu: *nastavci* su za jedninu *-o* (*-ao*), *-la*, *-lo*, a za množinu: *-li*, *-le*, *-la*, pri čemu napominju da *nastavak -ao* za muški rod jednine dobivaju oni glagoli kojima infinitivna osnova završava na suglasnik (i oni kojima infinitiv završava na *-ći*), primjerice *rek-ao* ili *tres-ao*. Uzevši za primjer infinitive *bacati*, *čuti*, *nositi*, *peći*, *tresti* i *uzeti*, autori iznose tabelarni pregled glagolskoga pridjeva radnoga u svim trima rodovima jednine i množine. Težak–Babić (1966) navode i glagolske pridjeve radne pomoćnih glagola u svim trima rodovima i obama brojevima. Ipak, „[z]bog promjena koje su se dogodile u povijesti našeg jezika“ postoje odstupanja od navedenih pravila (primjerice *prèsti ~ prèo*, *prèla*, *prèlo*). Nadalje glagoli kojima osnova završava na *-je-*, i to na ono *-je-* koje potječe od jata, u muškome rodu jednine dobivaju *-i-* (zato neće biti *vìdjeo*, već *vìdio*). Postoje slučajevi u kojima se glagolski pridjev radni ponaša kao „pravi pridjev“, pa se shodno tomu i mijenja, odnosno ima sve padeže (*Pod ràscvalīm gr̄mom sjèdī djèčāk*; *Pòrèd ràscvala gr̄ma stòjī djevòjčica*).²⁷ Konačno, autori napominju da se glagolski pridjev radni najčešće upotrebljava za tvorbu perifrastičnih glagolskih oblika (nejasno je zašto autori navode to u odjeljku o morfologiji, možda kao najavu za ono o čemu će u dijelu o sintaksi biti riječi) (*isto*: 110–111).

Glagolski pridjev trpni tvori se tako da infinitivnoj ili (rjeđe) prezentskoj osnovi dodamo *nastavke* iz jedne od sljedećih četiriju skupina *nastavaka*: 1. *-en*, *-ena*, *-eno*, *-eni*, *-ene*, *-ena*; 2. *-jen*, *-jena*, *-jeno*, *-jeni*, *-jene*, *-jena*; 3. *-n*, *-na*, *-no*, *-ni*, *-ne*, *-na*; 4. *-t*, *-ta*, *-to*, *-ti*, *-te*, *-ta*. Za svaku od četiriju skupina autori donose sedam primjera i njihov tabelarni prikaz u muškome rodu jednine. S morfonološkoga aspekta Težak–Babić (1966) spominju „jotovanje“ u glagolskih pridjeva trpnih koji se tvore *nastavkom -jen* (*bacjen* → *bačen*, *mlatjen* → *mlačen*), a ističu i da se glagolski pridjevi trpni mogu upotrebljavati i kao „pravi pridjevi“ (*Kùpujēm uvezènu tkàninu*). Konačno, glagolski pridjev trpni rabi se i za tvorbu pasiva (*isto*: 111).

²⁷ Iako bi se pojedini naglasici danas smatrali nestandardnima (*gr̄mom*, *pòrèd*, *gr̄ma*), pohvalna je činjenica što su svi primjeri (i riječi/oblikâ i rečenicâ) označeni naglascima i zanaglasnim dužinama. Ipak, autori 2005. ne mijenjaju, odnosno ne prilagođavaju oznake naglasaka standardnoj akcentuaciji (barem ne ondje gdje je to potrebno, a ondje gdje ne treba, autori interveniraju: tako se primjerice oblik za treće lice jednine prezenta glagola *sjesti – sjèdī* – javlja bez zanaglasne dužine) (v. Težak–Babić 2005: 151).

U vezi sa sintaksom glagolskoga pridjeva radnoga autori ističu njegovu ulogu u tvorbi perifrastičnih glagolskih oblika (perfekta, pluskvamperfekta, futura drugoga, kondicionala prvoga i kondicionala drugoga), međutim napominju da se glagolski pridjev radni može upotrebljavati samostalno u rečenici, i to za izricanje želje (*Živio!*), atributa (*To je bilo omiljelo piće Asiraca*)²⁸ i dopuštanja (*Htjeli ne htjeli, vi ćete to učiniti*) (isto: 247–248). Konačno, za glagolski pridjev trpni na razini sintakse autori samo navode kako se osim za tvorbu pasiva može rabiti i kao atribut (*Nastade ubrzano kretanje*) (isto: 248).

3. 1. 7. Eugenija Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika* (1979)

Barić i dr. (1979) u svojoj *Priručnoj gramatici hrvatskoga književnog jezika* u opisu glagolskih pridjeva uvelike se oslanjaju na strukturu opisa *Gramatike hrvatskoga ili srpskog jezika* (1952) Ivana Brabeca, Mate Hraste i Sretena Živkovića. Za glagolski pridjev radni (glagolski pridjev aktivni) navode još i termin „particip perfekta II“ (Barić i dr. 1979: 172), a ističu da se tvori od infinitivne osnove i sufiksa *-l-*, na koji se onda dodavaju „zamjenički nastavci“ koji označuju rod i broj (osim za muški rod jednine, koji se tvori alomorfom *-o* i alomorfom *-ao*). *Nastavci* glagolskoga pridjeva radnoga jesu dakle *-o/-ao, -la, -lo* za jedninu i *-li, -le, -la* za množinu.²⁹ Pritom se alomorfirani sufiks za muški rod jednine *-o* dodaje infinitivnim osnovama na samoglasnik, a alomorfirani sufiks *-ao* infinitivnim osnovama na suglasnik (*baca-o, greb-ao*). Postoje mnogi glagoli prve vrste s nepravilnim glagolskim pridjevom radnim (primjerice *bōsti ~ bō*), što autori objašnjavaju „morfološkim promjenama u povijesti našega jezika“ (isto: 173), no ne navode o kakvim je promjenama riječ (što se, uzevši u obzir činjenicu da nije naznačeno da je gramatika namijenjena osnovnoškolskomu ili srednjoškolskomu obrazovanju – kao što je to slučaj kod Težak–Babića (1966) – ipak moglo uključiti). Navodi se i da glagoli s morfološkom *-je-* u infinitivu u muškome rodu jednine imaju alomorf *-i-* (*vīdjeti → vīdio*). Baš kao i Brabec–Hraste–Živković (1952), i Barić i dr. (1979)

²⁸ Druga dva primjera koja navode autori nisu dobri i jasni primjeri glagolskoga pridjeva radnoga u službi atributa. Oblik *smalaksali* u rečenici *Umoreni i smalaksali od silnog naprezanja i oštrog šibanja razljučenih vjetrova, oni bi zastali da odahnu* i oblik *potekao* u rečenici *Potekao iz čistog milosrđa, moj bi nasrtaj bio tim žešći što je milosrđe bilo veće* jesu glagolski predikatni proširci, a ne atributi (v. Silić–Pranjčević 2005: 291–292). U Težak–Babić (2005) tvrdnja je ispravljena.

²⁹ Autori i autorice navode da se na oblik dobiven sufiksom *-l-* (*rad-i-l-*) dodaju *nastavci -o/-ao, -la, -lo* za jedninu i *-li, -le, -la* za množinu, što je očito metodološki pogrešno. Ako je već riječ o *nastavcima* koji se *lijepo* na oblik dobiven sufiksom *-l-*, onda bi ti *nastavci* trebali glasiti *-ø, -a, -o* za jedninu i *-i, -e, -a* za množinu, što se načelno slaže s morfološkom raščlambom glagolskih pridjeva u ovome diplomskom radu.

veliku pozornost posvećuju akcentuaciji i naglasnim promjenama: tako za glagolski pridjev radni tvrde da uglavnom zadržava naglasak infinitiva (*čūti ~ čūo*), a odstupanja od pravila detaljno obrazlažu. Navode primjerice da glagolski pridjevi radni glagola koji završavaju na *-ati*, a imaju kratkouzlazni naglasak na trećemu slogu od kraja, imaju kratki čelni naglasak³⁰ i produljeni sufiks *-a-* u ženskome i srednjemu rodu jednine i svim trima rodovima množine (*kòvati ~ kòvao, kòvāla, kòvālo*).³¹

S druge strane pojedini glagoli s jednosložnim osnovama u glagolskome pridjevu radnome imaju dugouzlazni naglasak (osim u muškome rodu, gdje imaju kratkosilazni naglasak), a glagoli složeni od tih glagola imaju čelni naglasak (primjerice *pīti ~ pīo, pīla, pīlo; pòpiti ~ pòpio, pòpīla, pòpīlo*). Pojedini glagoli prve vrste s dubletama u infinitivu analogno imaju dublete i u glagolskome pridjevu radnome (recimo *plèsti/plèsti ~ plèo, plèla/plèla, plèlo/plèlo*), no pritom su oblici s uzlaznim naglaskom obilježeni. Infinitivne dublete i dublete u glagolskome pridjevu radnome zadržavaju se i u složenih glagola, što autori potkrepljuju primjerima poput *isplesti/isplèsti ~ ispleo, isplela/isplèla, isplelo/isplèlo*.

Glagolski pridjev trpni (glagolski pridjev pasivni, particip pasivni) s druge strane može se tvoriti ili s pomoću infinitivne osnove ili s pomoću prezentske osnove, i to sljedećim sufiksima: *-n-*, *-en-*, *-jen-*, *-ven-* i *-t-*. Na oblike izvedene tim sufiksima dodaju se nastavci „pridjevske promjene“, odnosno glagolski pridjevi trpni sklanjaju se kao i svi ostali pridjevi. U nastavku je objašnjena upotreba sufikasa: sufiks *-n-* dodaje se glagolima pete i šeste vrste, odnosno glagolima kojima infinitivna osnova završava na *-a-* (*bàcati ~ bàcān, bàcāna, bàcāno; brāti ~ brān, brāna, brāno*)³² (*isto*: 174). Nadalje sufiks *-en-* dodaje se prezentskoj osnovi, a valja razlikovati tri skupine glagola čiji glagolski pridjevi trpni dobivaju taj sufiks: prvi su glagoli bez fonemske alternacije u osnovi (*bàcati ~ bàcān, bàcāna, bàcāno*), zatim glagoli četvrtoga razreda prve vrste (oni kojima prezentska osnova na jedrenik alternira u drugome licu jednine, primjerice *pěci ~ pèčen, pèčena, pèčeno*), a trećoj skupini pripadaju glagoli prvoga razreda treće i četvrte vrste s jotiranom osnovom (*vīdjeti ~ vīđen, vīđena, vīđeno*). Autori i

³⁰ Više o čelnome naglasku i njegovoj raspodjeli v. u Barić i dr. 2005: 93.

³¹ U kasnijim inačicama *Priručne gramatike hrvatskoga književnog jezika*, odnosno u *Gramatici hrvatskoga književnog jezika* (1990) i *Hrvatskoj gramatici* (1995; 1997; 2005), ipak se ističe da su oblici s čelnim naglaskom obilježeni, a uz njih se kao alternativa navode oblici bez njega i bez produljenoga sufiksa *-a-* (*kòvao* i *kòvao, ĩskovao* i *iskòvao*) (v. *isto*: 246).

³² Neki glagoli koji pripadaju petoj i šestoj vrsti svoje glagolske pridjeve radne mogu tvoriti i sufiksom *-t-*, no to je rijetko i obilježeno (primjerice *brāt, dāt*) (Barić i dr. 1979: 174).

autorice napominju i da glagolski pridjevi radni glagola prve vrste koji imaju alternantu osnove u prezentu zadržavaju tu alternantu (dakle *donèsen*, a ne *donèšen*; *zagrižen*, a ne *zagrižen*).³³

Iako Barić i dr. (1979) navode, baš kao i Brabec–Hraste–Živković (1952), da su naglasni odnosi u glagolskih pridjeva trpnih izrazito složeni, ipak izdvajaju četiri pravila: prvo, određeni oblici glagolskoga pridjeva trpnoga uvijek imaju jednak naglasak u svim trima rodovima, međutim u neodređenih oblika naglasak u ženskome rodu i u srednjemu rodu te u množini može se pomaknuti za jedan slog prema kraju riječi u odnosu na naglasak u muškome rodu (primjerice *dòvesti* ~ *dovèden*, *dovedèna*, *dovedèno*). Nadalje glagolski pridjev trpni najčešće ima naglasak infinitiva (*kràsti* ~ *kràden*, *kràdena*, *kràdeno*), a oni oblici glagolskoga pridjeva trpnoga koji imaju jednosložnu osnovu, a pripadaju prvoj i petoj vrsti, uvijek imaju kratkosilazne čelne naglaske (*pròklēti* ~ *pròklēt*, *pròklēta*, *pròklēto*). Posljednje pravilo odnosi se na veliku skupinu glagola: na sve glagole koji završavaju na *-ati* (dakle na glagole drugih razreda treće, pete i šeste vrste), na „posebno složene glagole“³⁴ i na glagole s alomorfofom *-ova-* (koji u prezentu imaju *-uje-*, a u infinitivu im je kratkouzlazno naglašen treći slog od kraja), a nalaže da uvijek imaju kratkosilazni čelni naglasak (primjerice *dřžati* ~ *dřžān*, *dřžāna*, *dřžāno*; *kupòvati* ~ *kùpovān*, *kùpovāna*, *kùpovāno*; *zadržati* ~ *zadržān*, *zadržāna*, *zadržāno*) (*isto*: 175).

Glagolski pridjev trpni spominje se i pri pojašnjenju trpnoga lika, gdje se navodi da glagolski pridjev trpni pomaže pri tvorbi trpnoga lika tako da se poveže s odgovarajućim oblikom (ovisno o glagolskome vremenu) pomoćnih glagola *biti* ili *bivati* (*bîvām hvâljen*) i donosi se obrazac sprezanja glagola *hváliti* u prvome licu jednine trpnoga lika (v. *isto*: 176).

3. 1. 8. Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (2005)

Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta (2005) Josipa Silića i Ive Pranjkovića ističe se od prethodno opisanih sedam gramatika upravo zato što navedeni autori prvi donose cjelovit opis glagolskih pridjeva popraćen uglavnom dosljednom i sustavnom, a svakako iscrpnom morfskom raščlambom, uvažavajući pritom vlastitu podjelu glagola na vrste i razrede.

³³ Suprotstavljajući primjere *baci zagrižen kolač* i *naš zagrižen protivnik*, autori pojašnjavaju razliku između oblika *zagrižen* (pridjev radni od *zagristi*) i *zagrižen* (‘pretjerano uporan, zloban’) (*isto*).

³⁴ Misli se na glagole s jednim prefiksom ili više njih.

Glagolski pridjev radni (particip perfekta aktivni), navode Silić–Pranjšković (2005: 76), tvori se od infinitivne osnove dodavanjem sufiksalnoga morfema *-l-* i *nastavaka -ø* (muški rod), *-a* (ženski rod) i *-o* (srednji rod). Drugi način tvorbe jest zamjena sufiksalnoga morfema infinitivne osnove morfemom *-l-* i *nastavcima -ø, -a* ili *-o*, pri čemu se *-l-* ispred *-ø* mijenja u *-o*. Na prvi način tvore se glagolski pridjev radni onih glagola kojima infinitivna osnova završava na *-a-*, *-ava-*, *-iva-*, *-ova-*, *-eva-*, *-i-*, *-je-* i *-nu-* (u ovome diplomskom radu bit će riječ o tematskim morfovima), primjerice *pitati* (pit-a-ti)³⁵ ~ *pitao* (pit-a-o-ø), a sufiksadni morfem *-je-* ispred alomorfa *-o-* mijenja se u *-i-*, primjerice *vidjeti* (vid-je-ti) ~ *vidio* (vid-i-o-ø).³⁶ U nastavku autori iscrpno navode sve tvorbene zanimljivosti i iznimke: tako spominju nepostojano *a* u glagola I.11 (prema svojoj podjeli na vrste i razrede),³⁷ koje se umeće između korijena i morfa *-l-* kao u *reći* (rek-ø-ti) ~ *rekao* (rek-ø-ao-ø). U glagola I.1 gube se suglasnici *t* i *d* ispred morfa *-l-* kao u *plesti* (plet-ø-ti) ~ *pleo* (ple-ø-o-ø), a u glagola I.7 ispada *-ije-* ispred *-l-* kao u *umrijeti* (u-mr-ije-ø-ti) ~ *umro* (u-mr-ø-o-ø). Nadalje u glagola I.9 i IV.2 *-je-* ispred morfa *-o-* mijenja se u *-i-* kao u *umjeti* (umje-ø-ti) ~ *umio* (umi-ø-o-ø). Isto se događa s *-ije-* u glagola I.8: *donijeti* (do-nije-ø-ti) ~ *donio* (do-ni-ø-o-ø).³⁸ U glagola I.18 *-e-* ispred sufiksalnoga alomorfa *-o-* također može prijeći u *-i-*, no tada je rješenje za muški rod jednine dvojako: *sazreo* i *sazrio*. Kod dvojakih rješenja Silić–Pranjšković (*isto*: 77) spominju i *sazrjeti/sazreti* ~ *sazrio/sazreo*, *sazrjela/sazrela*, *sazrjelo/sazrelo*, a za *r* u primjeru *umro* (muški rod jednine) navode da može biti i slogotvorno i neslogotvorno ovisno o rastavljanju riječi na slogove. Iscrpna pravila popraćena su pritom i tablicom (*isto*: 78–79), u kojoj autori vrše morfsku raščlambu reprezentativnih primjera glagolskih pridjeva radnih za sva tri roda jednine i množine. Raščlamba je četveromorfna, kakva je i u ovome diplomskom radu, ali površinska.

Glagolski pridjev trpni (particip perfekta pasivni) tvori se zamjenom sufiksadnih morfema infinitivne osnove *-a-*, *-ava-*, *-iva-*, *-ova-*, *-eva-* sufiksadnim morfemima *-an-*, *-avan-*, *-ivan-*, *-ovan-*, *-evan-*, zamjenom morfema *-i-* i *-je-* morfemom *-jen-*, zamjenom morfema *-nu-* morfemom *-nut-* i zamjenom morfema *-ø-* morfemima *-en-*, *-jen-*, *-ven-* i *-t-*. Zamijenjenim

³⁵ Morfska raščlamba prema Silić–Pranjšković (2005).

³⁶ Silić–Pranjšković (2005) zanemaruju pritom prisutnost staroslavenskoga jata (što je više važno) i ne vrše dubinsku, već površinsku morfsku raščlambu (što je manje važno: jezikoslovcima je sve jasno, a laicima je takva raščlamba prilagođenija).

³⁷ Za više o Silić–Pranjškovićevoj podjeli glagola na vrste i razrede v. Silić–Pranjšković 2005: 42–48.

³⁸ To se primjerice ne događa s glagolima tipa *jesti* i *sjesti* (iako je nekada *jeo* bilo *io*, a *sjeo* *sio*): *jesti* (jed-ø-ti) ~ *jeo* (je-ø-o-ø), *sjesti* (sjed-ø-ti) ~ *sjeo* (sje-ø-o-ø) (*isto*: 77).

morfemima pritom se dodaju *nastavci* - \emptyset za muški, -*a* za ženski i -*o* za srednji rod (*isto*: 80). Nakon primjera poput *bičevati* (bič-eva-ti) ~ *bičevan* (bič-eva-n- \emptyset) i *iskopati* (is-kop-a-ti) ~ *iskopan* (is-kop-an- \emptyset) autori ističu da se samo rijetki glagolski pridjevi trpni tvore s pomoću sufiksa -*at-* (*razgranat*, *uračunat*), no glagoli I.14 poput *znati* imaju katkada sufiks -*at-*, a katkada sufiks -*an-* (*poznat*, *znan*)³⁹ (*isto*: 80). Nadalje autori naglašavaju da morf -*jen-* jotira prethodne suglasnike i pritom navode sve suglasnike i suglasničke skupove koji pri tvorbi glagolskoga pridjeva trpnoga podliježu jotaciji (*c*, *b*, *p*, *t* i slično). Jedino, tvrde autori, suglasnički skup *sl* u glagolima tipa *zaposliti* ne jotira, pričem raspodjelu skupa *sl* (dakle izostanak jotacije) povezuju s raspodjelom skupa *sl* u obliku *posla* (genitiv jednine). U glagola kojima korijen završava na palatalni suglasnik ili na *r* iz morfa -*jen-* ispada *j* (*ostvariti* ~ *ostvaren*, *ukočiti* ~ *ukočen*) (*isto*: 81). Morf -*en-* s druge strane dobivaju glagoli I.1, I.8 i I.11 (pritom se jedrenici ispred -*e-* u morfu -*en-* mijenjaju u *č*, *ž*, *š*), morf -*jen-* glagoli I.10 kojima korijenski morf završava na -*i-*, morf -*ven-* glagoli I.10 kojima korijenski morf završava na -*i-* i -*u-* te glagoli I.5, I.6 i I.9. Konačno, morf -*t-* dobivaju glagoli I.2, I.3, I.5, I.7, I.8 i I.12 (pritom glagoli I.7 gube *ije*). Svaka tvrdnja popraćena je primjerima, a detaljna morfska raščlamba slijedi u tablici (v. *isto*: 83–87). Autori pojašnjavaju i dvojnost glagolskoga pridjeva trpnoga u glagola tipa *donijeti* (*donesen/donijet*), uz sufiksadni morf -*an-* (*sračunati* ~ *sračunan/sračunat*), u nekih glagola prve vrste (*pripiti* ~ *pripit/pripijen*)⁴⁰ i gubljenje *ije* u glagola I.7, koji glagolski pridjev trpni tvore sufiksom -*t-* (*prostrijeti* ~ *prostrt*).

Silić–Pranjaković (2005) donose i tabelarni prikaz morfske raščlambe glagolskih pridjeva trpnih prema glagolskim vrstama i razredima. Njihova raščlamba detaljna je, no površinska je i nije četveromorfska kao raščlamba glagolskih pridjeva radnih, odnosno autori su u broju morfova nedosljedni (primjerice tri morfa: bač-en- \emptyset ; četiri morfa: bič-eva-n- \emptyset).

3. 2. Zaključak o gramatikografskim opisima glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku

Uvidom u različite gramatikografske opise glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku jasnom postaje upravo raznolikost u pristupu glagolskim pridjevima i

³⁹ Autori se rijetko dotiču naglasaka, no na ovome mjestu napominju da je zanaglasna dužina u obliku *poznāt* rezultat kontrakcije glasa *a* iz korijenskoga morfa i glasa *a* iz sufiksalnoga morfa.

⁴⁰ U značenju ‘priljubljen’.

njihovoj obradi. Ne od iznimne važnosti, no na prvu vrlo očita razlika jest upravo terminologija: u različitim gramatikama nalazimo različite dodatne nazive za glagolske pridjeve. Glagolski pridjev radni tako je „I. pridjev“, „glagolski pridjev aktivni“, „glagolski pridjev tvorni“, „particip aktivni“, „particip perfekta aktiva“, „glagolski pridjev aktivni za prošlost“, „particip preterita aktivni II.“, „particip perfekta II“, „particip perfekta aktivni“. S druge strane glagolski pridjev trpni jest „II. pridjev“, „glagolski pridjev pasivni“, „particip pasivni“ i „particip preterita pasivni“.

Nadalje u većini obrađenih gramatika (Maretić 1899, Florschütz 1905, Strohal 1928, Brabec–Hraste–Živković 1952, Težak–Babić 1966) glagolski pridjevi jasno se spominju unutar dviju razina, one morfološke i one sintaktičke. Morfološka razina uglavnom uključuje opis participske tvorbe, odnosno donosi popis *nastavaka* koji se pri takvoj tvorbi rabe. Tako primjerice Maretić (1899) ne spominje – vjerojatno ciljano – sudjeluje li u tvorbi infinitivna ili prezentska osnova, odnosno pretpostavlja da se ne može kategorički ustvrditi da u tvorbi glagolskih pridjeva sudjeluje samo infinitivna osnova glagolâ. Infinitivnu osnovu međutim spominju svi ostali autori osim Barić i dr. (1979), koji napominju da se glagolski pridjev radni tvori s pomoću infinitivne osnove, ali da se glagolski pridjev trpni može tvoriti i s pomoću infinitivne osnove i s pomoću prezentske osnove. Ta tvrdnja proizlazi, kao i općenito tvrdnja o postojanju dviju glagolskih osnova, iz površinske analize glagolskih oblika i iz zanemarivanja postojanja ništičnoga morfa. Silić–Pranjeković (2005) pak tvrde da se glagolski pridjev radni tvori s pomoću infinitivne osnove, no kod glagolskoga pridjeva trpnoga ne spominju ni infinitivnu osnovu ni prezentsku osnovu. Na osnovu se, zanemarimo sada koju, dakle *lijepo nastavci* (ne možemo ih nazvati gramatemima). Tako se primjerice za muški rod jednine glagolskoga pridjeva radnoga služimo – ovisno o autorima – *nastavkom -l, -o* i \emptyset ili alomorfom *-ao*; za ženski rod jednine uglavnom je to *-la* (u Silić–Pranjeković *-a*); za srednji rod jednine *-lo* i *-o*. Množinski *nastavci* izrijekom se spominju samo u Težak–Babić (1966) i u Barić i dr. (1979). Situacija je složena i s glagolskim pridjevom trpnim. Za muški rod jednine navedeni su *nastavci -en, -jen, -ven, -n⁴¹* i *-t*. Za ženski rod i za srednji rod samo su dodani gramatem *-a* i gramatem *-o* (tako i u množini: *-i, -e, -a*).

⁴¹ Strohal (1928) primjerice navodi samo *-n*, ali napominje da *nastavku -n* prethodi tematski morf *-e-*, a *nastavku -t* ne prethodi nikakav tematski morf. Izdvajanjem *-n* Strohal je 1928. bliže smislenijoj raščlambi glagolskih pridjeva od svih svojih nasljednika (do Silić–Pranjekovića 2005).

S druge strane sintaktička razina odnosi se na moguće sintaktičke službe glagolskih pridjeva (atributi, predikatna imena, predikatni proširci). U mnogih je ona prisutna i uglavnom iscrpna (Maretić 1899, Florschütz 1905, Strohal 1928, Brabec–Hraste–Živković 1952, Težak–Babić 1966), u nekih je manjkava (Jurišić 1944, Barić i dr. 1979, Silić–Pranjeković 2005). Ipak, proebrazbu (konverziju) – koja je nužan preduvjet da bi se glagolski pridjev radni i glagolski pridjev trpni u rečenici vladali kao atributi – neizravno spominju samo Florschütz (1905: 261), koji napominje da se glagolski pridjev radni mnogih neprelaznih glagola često upotrebljava kao „pravi pridjev“, i Težak–Babić (1966: 111), koji pišu o tome da se glagolski pridjevi trpni mogu upotrebljavati kao „pravi pridjevi“.

Brabec–Hraste–Živković (1952) imaju primjerice veliko poglavlje o akcentuaciji glagolskoga pridjeva radnoga, uza što tvrde da je pravila o naglasku glagolskoga pridjeva radnoga vrlo teško uskladiti i izdvojiti (no ipak to pokušavaju učiniti). U njih je prisutan i detaljan i hvalevrijedan opis morfonoloških promjena tijekom tvorbe glagolskih pridjeva. Nadalje Težak–Babić (1966) nude tabelarni pregled glagolskih pridjeva, no to ne otklanja činjenicu da im je pregled vrlo sažet, pa i presažet, da iznimke opravdavaju neobjašnjenim „promjenama koje su se dogodile u povijesti našeg jezika“ i da im je opis sa sintaktičkoga stajališta još kraći nego opis s morfološkoga stajališta, koji je ionako prekratak.

Najsličnije opise imaju Brabec–Hraste–Živković (1952) i Barić i dr. (1979), gdje je vidljivo da su raniji autori bili velik oslonac Barić i dr. pri pisanju *Priručne gramatike hrvatskoga književnog jezika* (1979). Iako su njihovi opisi iznimna opsega, detaljni te posvećeni glagolskim pridjevima i na morfološkoj i na sintaktičkoj razini, nedostaje im dosljedan i smislen opis morfoloških sredstava s pomoću kojih glagolski pridjevi nastaju.

Upravo hvalevrijedan opis donose Silić–Pranjeković (2005): prvi cjelovito obrađuju tvorbu glagolskih pridjeva i vrše njihovu iscrpnu morfsku raščlambu. Ipak, njihova morfska raščlamba površinska je (ne zamjeramo, samo napominjemo) i neusklađena je u minimalnu broju morfova koji u tvorbi trebaju sudjelovati (raščlamba glagolskoga pridjeva trpnoga čas je tromorfska, a čas četveromorfska).

Sve navedeno jasno pokazuje da je – barem što se tiče opisa morfoloških sredstava – još uvijek potreban dosljedan, detaljan i umnogome nedvojen opis tvorbe hrvatskih glagolskih pridjeva prema glagolskim vrstama i razredima. Opis tvorbe u ovome diplomskom radu pokušat će popuniti tu prazninu.

4. Morfska raščlamba glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku

Kada je riječ o tvorbi i o morfskoj raščlambi glagolskih pridjeva, valja na umu imati da se radi o derivacijskoj tvorbi (iako se u hrvatskim gramatikografskim tradicijama gotovo uvijek isticalo da se na infinitivnu osnovu dodaju *nastavci* koji u sebi imaju oznake roda i broja, dakle glagolski pridjevi motrili su se kao dio fleksije). Da bi morfska raščlamba glagolskih pridjeva bila transparentna i metodološki opravdana, valja je proglasiti četveromorfskom.⁴² To znači da se svaki glagolski pridjev sastoji od četiriju morfova (ne uzimajući u obzir moguće prefikse): prvi morf jest leksički morf, leksički dio glagola, korijen. Drugi morf jest derivacijski morf, glagolski dio, onaj morf koji upućuje na to da se radi o glagolu. Treći morf, također derivacijski, jest morf koji izražava radnost ili trpnost u glagolskih pridjeva: njihova tvorba događa se dakle samo u drugome derivacijskom morfu, a svi ostali morfovi zadani su. Taj drugi derivacijski sufiks može zapravo biti samo trojak, čime je razumijevanje tvorbe glagolskih pridjeva umnogome olakšano: on može biti samo *-l-* za glagolski pridjev radni i *-n-* ili *-t-* za glagolski pridjev trpni. Pritom sufiks *-n-* za glagolski pridjev trpni dobiva većina hrvatskih glagola, a sufiks *-t-* samo glagoli druge vrste i pojedini glagoli prve i pete vrste (prema Barić i dr.). Posljednji, četvrti morf jest fleksijski morf/gramatem, koji sadrži podatke o rodu i o broju glagolskoga pridjeva radnoga ili glagolskoga pridjeva trpnoga, zbog čega ga možemo nazvati pridjevskim dijelom. On je za jedninu obaju glagolskih pridjeva *-ø* (za muški rod), *-a* (za ženski rod) i *-o* (za srednji rod), a za množinu *-i* (za muški rod), *-e* (za ženski rod) i *-a* (za srednji rod). Glagolski pridjevi stoga su, što je već sasvim jasno, i glagoli i pridjevi, no to je tako upravo zbog toga što imaju i prvi derivacijski morf (glagolski dio) i fleksijski morf (pridjevski dio). Četveromorfska raščlamba utoliko je složenija ukoliko je prihvaćena pretpostavka – a u ovome diplomskom radu jest – da ne postoje samo dvije glagolske osnove (infinitivna osnova i prezentska osnova), već onoliko osnova koliko je glagolskih oblika. Upravo zato nezahvalno je govoriti o *lijepljenju nastavaka* na infinitivnu osnovu.

Što se tiče podjele na glagolske vrste i razrede u ovome poglavlju diplomskoga rada, od važnosti je spomenuti i činjenicu da postoje dva velika načine podjele hrvatskih glagola: na vrste prema infinitivnoj osnovi i na vrste prema prezentskoj osnovi. Tradicionalno prevladava podjela na glagolske vrste prema infinitivnoj osnovi, primjerice u gramatikama Vjekoslava Babukića (1854), Pere Budmanija (1867), Adolfa Vebera Tkalčevića (1871), Tome Maretića

⁴² Pretpostavka o četveromorfskoj raščlambi preuzeta je s Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: tako se glagolski pridjevi raščlanjuju na kolegiju *Hrvatski standardni jezik – Morfologija*.

(1899), Josipa Florschütza (1905), Ivana Brabeca, Mate Hraste i Sretna Živkovića (1952) te u gramatici Eugenije Barić i dr. (1979). Prema prezentskoj osnovi, odnosno prema prezentskim sufiksima, hrvatski glagoli razvrstani su u Silić–Pranjčković (2005) (Marković 2018: 216–217).

U ovome poglavlju držat ćemo se opisa Barić i dr. zbog njegove uvriježenosti i ekonomičnosti u prvoj vrsti⁴³ iako primjerice Marković (*isto*: 220) govori o bespotrebnosti ikakve podjele na razrede unutar prve vrste, odnosno smatra da takva podjela puno može dati morfonologiji, ali ne i samoj morfologiji. Za morfologiju je jedino važno da svi glagoli koji pripadaju prvoj vrsti imaju tematski morf \emptyset . Problematično je i to što Barić i dr. (1979) gotovo da i ne priznaju postojanje ništičnoga morfa, odnosno kao tematskoga derivacijskog morfa u glagola ga nema.⁴⁴

4. 1. Prva vrsta

Prva hrvatska glagolska vrsta od ostalih se razlikuje po tome što u infinitivu ima tematski/derivacijski morf $-\emptyset$ -, a u prezentu morf $-e$ -. Unutar same prve vrste razlikuje se sedam razreda ovisno o završetku osnove.

4. 1. 1. Prvi razred

Glagolima I.1 osnova završava na $-t$ - ili $-d$ -, a infinitiv na $-sti$ (Barić i dr. 2005: 248). Tematski morf jest dakle, kao i u cijeloj prvoj vrsti, morf $-\emptyset$ -, koji je vidljiv i u raščlambi glagolskih pridjeva radnih na morfove: *bosti* (bod- \emptyset -ti) ~ *bo* (bod- \emptyset -l- \emptyset), *cvasti* (cvat- \emptyset -ti) ~ *cvao* (cvat- \emptyset -l- \emptyset), *jesti* (jed- \emptyset -ti) ~ *jeo* (jed- \emptyset -l- \emptyset). Glagolima I.1 pripadaju i glagoli s korijenom *ved* – oblici poput *dovesti* (do-ved- \emptyset -ti) ~ *doveo* (do-ved- \emptyset -l- \emptyset).

⁴³ Nasuprot ekonomičnosti prve vrste u Barić i dr. nalazi se Silić–Pranjčkovićeva prva vrsta sa svojih 18 razreda. Ipak, ako u tih 18 razreda pokušamo pronaći glagole poput *obresti* ~ *obretnem/obretem*, *orati* ~ *orem*, *oteti* ~ *otmem*, *rasti* ~ *rastem*, *sresti* ~ *sretnem*, *tresti* ~ *tresem*, *uzeti* ~ *uzmem*, nećemo imati sreće. U njihovoj vrsti IV.3 nema ni glagola kojima korijen završava na *j* ili *š* (*bojati se* ~ *bojim se*, *stršati* ~ *stršim*), a nesvrstani su ostali i glagoli iz V.3 prema Barić i dr. (*derati* ~ *derem*, *opirati se* ~ *opirem se*, *podupirati* ~ *podupirem*, *žderati* ~ *žderem*) (v. Marković 2018: 221).

⁴⁴ Zanimljivo je pritom spomenuti Adolfa Vebera Tkalčevića, koji u svojoj *Slovnici* 1876. piše da „I. red prima ništa“, dakle svjestan je činjenice da glagoli prve vrste primaju *nešto*, a to *nešto* zapravo je *ništa*, ništični morf (*isto*: 220).

Kada je riječ o glagolskim pridjevima trpnim, glagoli I.1 dobivaju sufikse *-e-* i *-n-*: *bosti* (bod- \emptyset -ti) ~ *boden* (bod-e-n- \emptyset) i njegove izvedenice, *dovesti* (do-ved- \emptyset -ti) ~ *doveden* (do-ved-e-n- \emptyset),⁴⁵ *jesti* (jed- \emptyset -ti) ~ *jeden* (jed-e-n- \emptyset), *krasti* (krad- \emptyset -ti) ~ *kraden* (krad-e-n- \emptyset), *mesti* (met- \emptyset -ti) ~ *meten* (met-e-n- \emptyset), *plesti* (plet- \emptyset -ti) ~ *pleten* (plet-e-n- \emptyset), *sresti* (sret- \emptyset -ti) ~ *sreten* (sret-e-n- \emptyset). Samo jedan glagol, odnosno izvedenice od jednoga glagola, glagola *rasti* (rast- \emptyset -ti), dobivaju morf *-je-* umjesto *-e-*, dakle javlja se jotacija: *srasti* (s-rast- \emptyset -ti) ~ *srašten* (s-rast-je-n- \emptyset), *zarasti* (za-rast- \emptyset -ti) ~ *zarašten* (za-rast-je-n- \emptyset) umjesto **srasten* (s-rast-e-n- \emptyset) i **zarasten* (za-rast-e-n- \emptyset) i **srasten* (usp. Marković 2013: 144).

4. 1. 2. Drugi razred

Glagolima I.2 osnova završava na *s* ili *z*, a infinitiv na *-sti* (Barić i dr. 2005: 250). Tematski morf jest ništični morf, što je vidljivo u raščlambi glagolskih pridjeva. Glagolski pridjev radni glagola I.2 raščlanjujemo poput *gristi* (griz- \emptyset -ti) ~ *grizao* (griz- \emptyset -l- \emptyset),⁴⁶ *musti* (muz- \emptyset -ti) ~ *muzao* (muz- \emptyset -l- \emptyset), *pasti* (pad- \emptyset -ti) ~ *pao* (pad- \emptyset -l- \emptyset) i *vesti* (vez- \emptyset -ti) ~ *vezao* (vez- \emptyset -l- \emptyset). Glagolima I.2 pripadaju i glagoli s korijenom *vez* kao *dovesti* (do-vez- \emptyset -ti) ~ *dovezao* (do-vez- \emptyset -l- \emptyset). Dio drugoga razreda jesu i glagoli s korijenom *ně* (u prezentu *nes*), primjerice *donijeti* (do-ně- \emptyset -ti) ~ *donio* (do-ně- \emptyset -l- \emptyset) i izvedenice poput *nanijeti* (na-ně- \emptyset -ti) ~ *nanio* (na-ně- \emptyset -l- \emptyset).⁴⁷ Konačno, glagolski pridjev radni zastarjelih glagola s *ljez*, a koji također pripadaju glagolima I.2, raščlanjujemo kao *izljesti* (iz-ljez- \emptyset -ti) ~ *izljezao* (iz-ljez- \emptyset -l- \emptyset), *uljesti* (u-ljez- \emptyset -ti) ~ *uljezao* (u-ljez- \emptyset -l- \emptyset) i slično.

S druge strane glagoli I.2 kao drugi derivacijski sufiks u tvorbi glagolskoga pridjeva trpnoga uglavnom imaju sufiks *-n-*, primjerice *donijeti* ~ *donesen* (do-nes-e-n- \emptyset), *dovesti* ~ *dovezen* (do-vez-e-n- \emptyset), *gristi* ~ *grizen* (griz-e-n- \emptyset), *tresti* ~ *tresen* (tres-e-n- \emptyset). U tvorbi glagolskoga pridjeva trpnoga glagola I.2 rjeđi je, no ipak prisutan, i sufiks *-t-*: *donijet* (do-ně- \emptyset -t- \emptyset).

⁴⁵ Ovisno o korijenu *dovesti* može biti i I.1 i I.2: kao I.1 u infinitivu ga rastavljamo do-ved- \emptyset -ti, a kao I.2 do-vez- \emptyset -ti.

⁴⁶ U primjeru *grizao* (griz- \emptyset -l- \emptyset) glagolski/tematski dio jest *- \emptyset -*, a ne *-a-*, što je vidljivo stavimo li glagolski pridjev radni u ženski ili srednji rod: *grizla* (griz- \emptyset -l-a), *grizlo* (griz- \emptyset -l-o). To je *a* dakle *nepostojano*/sekundarno.

⁴⁷ Barić i dr. (2005: 251) navode i oblike poput *dōnesti* i *doněsti* (uz *dōnijeti*); *nānesti* i *naněsti* (uz *nānijeti*); takvi oblici imaju *nes* i u infinitivu i u prezentu. Ipak, utvrđuju da su oblici s korijenom *ně* „običajniji“, odnosno da su češći od oblika koji bi se svojim ustrojem uklapali u I.2 (oblika s infinitivnom i prezentskom osnovom na *s* ili *z*).

4. 1. 3. Treći razred

Obilježje glagola I.3 jest osnova na *b* ili *p* (infinitiv završava na *-sti*) (*isto*: 251). Morfska raščlamba glagolskih pridjeva radnih takvih glagola izgleda ovako: *crpsti* (crp- \emptyset -ti) ~ *crpao* (crp- \emptyset -l- \emptyset), *dupsti* (dub- \emptyset -ti) ~ *dubao* (dub- \emptyset -l- \emptyset), *grepsti* (greb- \emptyset -ti) ~ *grebao* (greb- \emptyset -l- \emptyset), *tepsti* (tep- \emptyset -ti) ~ *tepao* (tep- \emptyset -l- \emptyset), *zepsti* (zeb- \emptyset -ti) ~ *zebao* (zeb- \emptyset -l- \emptyset). U I.3 pripadaju i glagoli s korijenom *sup/sp*, čije glagolske pridjeve radne raščlanjujemo poput *nasuti* (na-sup- \emptyset -ti) ~ *nasuo* (na-sup- \emptyset -l- \emptyset) i *posuti* (po-sup- \emptyset -ti) ~ *posuo* (po-sup- \emptyset -l- \emptyset).

Glagolski pridjev trpni tvori se – uz neke iznimke – derivacijskim sufixima *-e-* i *-n-*: *crpsti* ~ *crpen* (crp-e-n- \emptyset), *dupsti* ~ *duben* (dub-e-n- \emptyset), *grepsti* ~ *greben* (greb-e-n- \emptyset). Iznimke, odnosno glagoli koji glagolski pridjev trpni tvore sufixom *-t-*, jesu već spomenuti glagoli s korijenom *sup/sp*: *nasuti* ~ *nasut* (na-sup- \emptyset -t- \emptyset), *zasuti* ~ *zasut* (za-sup- \emptyset -t- \emptyset).

4. 1. 4. Četvrti razred

Glagolima I.4 osnova završava na jedrenike, koji u drugome i trećemu licu jednine aorista, imperfektu, pridjevu trpnome i prezentu (osim u trećemu licu množine) alterniraju s glasovima *č, ž* i *š*, a s glasovima *c, z* i *s* u imperativu i imperfektu (*isto*: 252–253). Kod morfske raščlambe glagolskoga pridjeva radnoga prvi derivacijski morf jest *- \emptyset -*, a drugi derivacijski morf jest *-l-*: *peći* (pek- \emptyset -ti) ~ *pekao* (pek- \emptyset -l- \emptyset), *privrći* (pri-vrg- \emptyset -ti) ~ *privrgao* (pri-vrg- \emptyset -l- \emptyset), *pući* (puk- \emptyset -ti) ~ *pukao* (puk- \emptyset -l- \emptyset), *reći* (rek- \emptyset -ti) ~ *rekao* (rek- \emptyset -l- \emptyset), *sjeći* (sěk- \emptyset -ti) ~ *sjekao* (sěk- \emptyset -l- \emptyset), *vući* (vuk- \emptyset -ti) ~ *vukao* (vuk- \emptyset -l- \emptyset).⁴⁸

Kod glagolskoga pridjeva trpnoga prvi derivacijski morf jest *-e-*, a drugi derivacijski morf jest *-n-*: *peći* (pek- \emptyset -ti) ~ *pečen* (pek-e-n- \emptyset), *privrći* ~ *privržen* (pri-vrg-e-n- \emptyset), *reći* (rek- \emptyset -ti) ~ *rečen* (rek-e-n- \emptyset), *sjeći* (sěk- \emptyset -ti) ~ *sječen* (sěk-e-n- \emptyset), *vući* (vuk- \emptyset -ti) ~ *vučen* (vuk-e-n- \emptyset).

⁴⁸ Glagolski pridjev radni može se *posuditi* iz druge vrste, pa može glasiti i *puknuo* (puk-nu-l- \emptyset). Nerijetka je pojava da infinitivi glagola I.4 imaju oblike i po drugoj vrsti (*dići/dignuti*, *crći/crknuti*, *stići/stignuti*, *taći/taknuti*), a prezent, imperativ i glagolski pridjev trpni isključivo po drugoj vrsti (*dignem*, *crknem*, *stignem*, *taknem*).

4. 1. 5. Peti razred

Glagolima I.5 svojstveno obilježje jest da im osnova u infinitivu završava na *-e-* ili *-u-*, a u prezentu na *-n-* ili *-m-*. Skupini I.5 pripadaju i glagoli s korijenom *čel/čn* (*načeti* ~ *načnem*, *početi* ~ *počnem*) i *pe/pn* (*napeti* ~ *napnem*, *zapeti* ~ *zapnem*). Tomu razredu pripadaju i glagoli *peti se* ~ *penjem se*, *žeti* ~ *žnjem/žanjem* i njihove složenice (*isto*: 253). Glagolski pridjev radni glagoli I.5 tvore derivacijskim morfovima *-ø-* i *-l-*: *kleti* (*kle-ø-ti*) ~ *kleo* (*kle-ø-l-ø*) i složenice, *načeti* (*na-če-ø-ti*) ~ *načeo* (*na-če-ø-l-ø*), *napeti* (*na-pe-ø-ti*) ~ *napeo* (*na-pe-ø-l-ø*), *oteti* (*ote-ø-ti*) ~ *oteo* (*ote-ø-l-ø*) i slično.

Glagolski pridjev trpni tvori se derivacijskim sufiksima *-ø-* i *-t-* (iznimno *-n-*): *načeti* ~ *načet* (*na-če-ø-t-ø*), *napeti* ~ *napet* (*na-pe-ø-t-ø*), *oteti* ~ *otet* (*ote-ø-t-ø*), *prokleti* ~ *proklet* (*pro-kle-ø-t-ø*). Glagol *naduti se* (*na-du-ø-ti se*) ima dvojne oblike za glagolski pridjev trpni: *naduti se* ~ *nadut* (*na-du-ø-t-ø*) i *nadujen* (*na-du-e-n-ø*).

4. 1. 6. Šesti razred

Glagoli I.6 svojstveni su po osnovi koja u infinitivu završava na *ě*, *a* ili *e*, a u prezentu na *r* ili *lj*, uglavnom uz prijevoj. Radi se o glagolima poput *klati* ~ *koljem*, *mljeti* ~ *meljem*, *mrijeti* ~ *mrem*, *prodrijeti* ~ *prodrem*, *uprijeti* ~ *uprem*, *ždrijeti* ~ *ždrem* (*isto*: 254). Takvi glagoli glagolski pridjev radni tvore derivacijskim morfovima *-ø-* i *-l-*: *klati* (*kla-ø-ti*) ~ *klaø* (*kla-ø-l-ø*), *mljeti* (*mle-ø-ti*) ~ *mljo* (*mle-ø-l-ø*), *prodrijeti* (*pro-drě-ø-ti*) ~ *prodro* (*pro-dr-ø-l-ø*), *umrijeti* (*u-mrě-ø-ti*) ~ *umro* (*u-mr-ø-l-ø*), *uprijeti* (*u-prě-ø-ti*) ~ *upro* (*u-pr-ø-l-ø*), *ždrijeti* (*ždrě-ø-ti*) ~ *ždro* (*ždr-ø-l-ø*).

Glagolski pridjev trpni može se tvoriti i sufiksom *-n-* i sufiksom *-t-*, a o sufiksu ovisi i koji će biti prvi derivacijski morf (*-ø-* ili *-e-*), primjerice *klati* ~ *klan* (*kla-ø-n-ø*), *mljeti* ~ *mljeven* (*mle-e-n-ø*), *prodrijeti* ~ *prodrt* (*pro-dr-ø-t-ø*), *uprijeti* ~ *uprt* (*u-pr-ø-t-ø*).

4. 1. 7. Sedmi razred

Za glagole I.7 svojstvene su osnove na *i*, *u* ili *ě* (*i* u infinitivu i u prezentu). Radi se o glagolima poput *biti* ~ *bijem*, *čuti* ~ *čujem*, *izuti* ~ *izujem*, *miti* ~ *mijem*, *obuti* ~ *obujem*, *piti* ~ *pijem*, *razumjeti* ~ *razumijem*, *smjeti* ~ *smijem*, *šiti* ~ *šijem*, *umjeti* ~ *umijem* (*isto*: 255). U I.7 pripadaju i glagoli sa *sp* u korijenu (*uspjeti* ~ *uspijem*). Glagolski pridjev radni pritom se tvori

morfovima *-ø-* i *-l-*: *biti* (bi-ø-ti) ~ *bio* (bi-ø-l-ø), *čuti* (ču-ø-ti) ~ *čuo* (ču-ø-l-ø), *izuti* (iz-u-ø-ti) ~ *izuo* (iz-u-ø-l-ø), *miti* (mi-ø-ti) ~ *mio* (mi-ø-l-ø), *obuti* (ob-u-ø-ti) ~ *obuo* (ob-u-ø-l-ø), *piti* (pi-ø-ti) ~ *pio* (pi-ø-l-ø), *razumjeti* (raz-umě-ø-ti) ~ *razumio* (raz-umě-ø-l-ø), *smjeti* (smě-ø-ti) ~ *smio* (smě-ø-l-ø), *šiti* (ši-ø-ti) ~ *šio* (ši-ø-l-ø), *umjeti* (umě-ø-ti)⁴⁹ ~ *umio* (umě-ø-l-ø).

Glagolski pridjev trpni s druge strane tvorimo derivacijskim sufiksima *-e-* i *-n-* (često uz intervokalno *j* ili *v*): *biti* ~ *bijen* (bi-e-n-ø), *čuti* ~ *čuven* (ču-e-n-ø), *izuti* ~ *izuven* (iz-u-e-n-ø), *miti* ~ *miven* (mi-e-n-ø), *obuti* ~ *obuven* (ob-u-e-n-ø), *piti* ~ *pijen* (pi-e-n-ø), *razumjeti* ~ *razumljen* (raz-um-je-n-ø), *šiti* ~ *šiven* (ši-e-n-ø).

4. 2. Druga vrsta

Druga vrsta hrvatskih glagola svojstvena je po infinitivu s tematskim morfom *-nu-*, a prezentu s tematskim morfom *-ne-* (*isto*: 256). Glagoli su to poput *čeznuti* ~ *čeznem*, *dignuti* ~ *dignem*, *venuti* ~ *venem* i *viknuti* ~ *viknem*. Tvorba glagolskih pridjeva jednostavna je. Glagolski pridjev radni tvori se derivacijskim sufiksima *-nu-* i *-l-*, primjerice *čeznuti* (čez-nu-ti) ~ *čeznuo* (čez-nu-l-ø), *dignuti* (dig-nu-ti) ~ *dignuo* (dig-nu-l-ø), *prekinuti* (pre-kid-nu-ti) ~ *prekinuo* (pre-kid-nu-l-ø), *venuti* (ved-nu-ti) ~ *venuto* (ved-nu-l-ø),⁵⁰ *viknuti* (vik-nu-ti) ~ *viknuo* (vik-nu-l-ø).

Glagolski pridjev trpni tvori se bez iznimke derivacijskim morfovima *-nu-* i *-t-*: *dignuti* ~ *dignut* (dig-nu-t-ø), *prekinuti* ~ *prekinuo* (pre-kid-nu-l-ø), *viknuti* ~ *viknut* (vik-nu-t-ø) i slično.

4. 3. Treća vrsta

Treća hrvatska glagolska vrsta svojstvena je po tome što joj infinitivni tematski morf završava na *-ě-* ili *-a-*, a prezentski tematski morf u obama razredima završava na *-i-*.

⁴⁹ Da bismo zadržali tromorfsku raščlambu u infinitivu i prezentu te četveromorfsku u glagolskim pridjevima pretpostavljamo korijen *umě* umjesto *um*. Marković (2013: 53) primjerice rastavlja *um-ě-ø-ti* i *um-ě-e-m*, čime zadržava jasnu poveznicu s imenicom *um*, no pretpostavlja dva tematska morfa u glagolâ (samo u tome primjeru, dok primjerice *smjeti* i *umrijeti* rastavlja *smě-ø-ti* ~ *smě-e-m* i *u-mrě-ø-ti* ~ *u-mr-e-m*), što mi radi postizanja sustavnosti pokušavamo izbjeći.

⁵⁰ Radi se o povijesnome korijenu *ved* (*isto*: 170).

4. 3. 1. Prvi razred

Glagoli III.1 imaju infinitivni tematski morf *-ě-*, a prezentski tematski morf *-i-*. Radi se o glagolima poput *prešutjeti ~ prešutim*, *starjeti ~ starim*, *vidjeti ~ vidim*, *voljeti ~ volim*, *željeti ~ želim* i o defektivnome glagolu *velim*. Glagolski pridjev radni tvori se derivacijskim sufiksima *-ě-* (ostaje jat) i *-l-*: *prešutjeti* (pre-šut-ě-ti) ~ *prešutio* (pre-šut-ě-l-ø),⁵¹ *vidjeti* (vid-ě-ti) ~ *vidio* (vid-ě-l-ø), *voljeti* (vol-ě-ti) ~ *volio* (vol-ě-l-ø), *željeti* (žel-ě-ti) ~ *želio* (žel-ě-l-ø), *živjeti* (živ-ě-ti) ~ *živio* (živ-ě-l-ø).

S druge strane glagolski pridjev trpni ne zadržava prvi derivacijski sufiks (jat), već se u glagola III.1 tvori sufiksima *-je-* i *-n-* uz jotaciju: *prešutjeti ~ prešućen* (pre-šut-je-n-ø), *vidjeti ~ viđen* (vid-je-n-ø), *voljeti ~ voljen* (vol-je-n-ø), *željeti ~ željen* (žel-je-n-ø), *živjeti ~ življen* (živ-je-n-ø).

4. 3. 2. Drugi razred

Glagoli III.2 imaju infinitivni tematski morf *-a-* (iza *č, ž, j, št* i *žd*), a prezentski tematski morf *-i-*: *čućiati ~ čučim*, *držati ~ držim*, *ječati ~ ječim*, *vrištati ~ vrištim* i slično. Glagolski pridjev radni tvori se derivacijskim morfovima *-a-* i *-l-*: *čućiati* (čuč-a-ti) ~ *čućao* (čuč-a-l-ø), *držati* (drg-a-ti) ~ *držao* (drg-a-l-ø), *istrčati* (iz-trk-a-ti) ~ *istrčao* (iz-trk-a-l-ø), *izviždati* (iz-zvzd-a-ti) ~ *izviždao* (iz-zvzd-a-l-ø),⁵² *ječati* (jek-a-ti) ~ *ječao* (jek-a-l-ø), *odležati* (od-leg-a-ti) ~ *odležao* (od-leg-a-l-ø), *vrištati* (vrisk-a-ti) ~ *vrištao* (vrisk-a-l-ø).

Glagolski pridjev trpni u glagola III.2 tvorimo sufiksima *-a-* i *-n-*: *držati ~ držan* (drg-a-n-ø), *istrčati ~ istrčan* (iz-trk-a-n-ø), *izviždati ~ izviždan* (iz-zvzd-a-n-ø), *odležati ~ odležan* (od-leg-a-n-ø).

4. 4. Četvrta vrsta

U četvrtoj vrsti i infinitiv i prezent imaju tematski morf *-i-*. Toj vrsti pripadaju glagoli poput *krojiti ~ krojim*, *misliti ~ mislim*, *nositi ~ nosim*, *voziti ~ vozim*, *zaposliti ~ zaposlim* i

⁵¹ Za glagole III.1 svojstvena je alomorfizacija *ě/i* u oblicima za muški rod jednine glagolskoga pridjeva radnoga.

⁵² Glagolu (*i*)*zviždati* pretpostavljamo korijen *zvzd* (iako bi se u shemu palatalizacije u III.2 uklapao i korijen *zvzg*). Za više v. Marković 2013: 108.

slično. Takvi glagoli glagolski pridjev radni tvore derivacijskim sufiksima *-i-* i *-l-*: *krojiti* (kroj-i-ti) ~ *krojio* (kroj-i-l- \emptyset), *misliti* (misl-i-ti) ~ *mislio* (misl-i-l- \emptyset), *nositi* (nos-i-ti) ~ *nosio* (nos-i-l- \emptyset), *voziti* (voz-i-ti) ~ *vozio* (voz-i-l- \emptyset), *zaposliti* (za-posl-i-ti) ~ *zaposlio* (za-posl-i-l- \emptyset).

S druge strane glagolski pridjev trpni tvori se sufiksima *-je-* (jotacija) i *-n-*: *nositi* ~ *nošen* (nos-je-n- \emptyset), *promisliti* ~ *promišljen* (pro-misl-je-n- \emptyset), *voziti* ~ *vožen* (voz-je-n- \emptyset). Glagoli *krojiti* i *zaposliti* kao prvi tematski morf imaju *-e-* umjesto *-je-*: *kroj-e-n- \emptyset* (zato što *j* ne može jotirati) i *za-posl-e-n- \emptyset* (iznimka).⁵³

4. 5. Peta vrsta

Za glagole pete vrste svojstveni su tematski morfovi *-a-*, *-ja-*, *-ava-* ili *-java-* u infinitivu i tematski morfovi *-a-*, *-ja-*, *-ava-*, *-java-*, *-e-* ili *-je-* u prezentu.

4. 5. 1. Prvi razred

Glagole V.1 karakteriziraju tematski morfovi *-a-*, *-ja-*, *-ava-*, *-java-* i u infinitivu i u prezentu, pri čemu morfovi s početnim *j* pretpostavljaju jotaciju (*čitati* ~ *čitam*, *dati* ~ *dam*, *odobravati* ~ *odobravam*, *slušati* ~ *slušam*, *spašavati* ~ *spašavam*, *znati* ~ *znam*).⁵⁴ Skupini V.1 pripada i glagol *stati* ~ *stanem*.⁵⁵ Glagolski pridjev radni tvori se jednim od četiriju navedenih tematskih morfova i morfom *-l-*: *čitati* (čit-a-ti) ~ *čitao* (čit-a-l- \emptyset), *dati* (d-a-ti) ~ *dao* (d-a-l- \emptyset), *odobravati* (o-dobr-ava-ti) ~ *odobravao* (o-dobr-ava-l- \emptyset), *slušati* (sluh-ja-ti) ~ *slušao* (sluh-ja-l- \emptyset), *spašavati* (spas-java-ti) ~ *spašavao* (spas-java-l- \emptyset), *znati* (zn-a-ti) ~ *znao* (zn-a-l- \emptyset).

⁵³ Oblik *zaposlen* (umjesto *zapošljen*) možemo tumačiti i činjenicom da se radi o pridjevskome sufiksu *-en-* (kao u *besposlen*, *malen*, *drven*, *leden*). U tome slučaju bilo bi *za-posl-en- \emptyset* .

⁵⁴ Neki glagoli V.1 prezent mogu imati i po V.2, primjerice *šetati* ~ *šetam/šećem* (*se*), *škakljati* ~ *škakljam/škakljem*, *štipati* ~ *štipam/štipujem*.

⁵⁵ Takvo smještanje glagola ne poklapa se s metodologijom prisutnom u Barić i dr. (2005): kada bi zaista pripadao glagolima V.1, *stati* bi imao prezent *stam* (st-a-m). Glagol *stati* u infinitivu ima dakle ništični tematski morf (sta- \emptyset -ti), a u prezentu *-e-* (stan-e-m). Pogodnije bi ga stoga bilo smjestiti u prvu vrstu (zbog ništičnoga morfa), i to možda kao iznimku skupine I.5 (zato što mu korijen u prezentu završava na *n*). Iznimka bi bio zato što mu korijen u infinitivu završava na *-a-*, a ne na *-e-* ili *-u-*, kako je slučaj u ostalih glagola I.5. Primjerice Silić–Pranjčević (2005) zaista ga i smještaju u prvu vrstu (I.13), no s glagolima *moći* ~ *mognem* i *reći* ~ *reknem* (pretpostavljaju tematski morf *-ne-* i u prezentu glagola *stati*). Ipak, *moći* ~ *mognem* i *reći* ~ *reknem* posuđuju prezentsko *-ne-* iz druge vrste, odnosno postoje njihove prezentske inačice bez njega, a sa *stati* ~ *stanem* to nije slučaj.

Glagolski pridjev trpni s druge strane tvori se jednim od četiriju navedenih tematskih morfova i derivacijskim morfom *-n-*: *čitati* ~ *čitan* (čit-a-n- \emptyset), *dati* ~ *dan* (d-a-n- \emptyset), *odobravati* ~ *odobravan* (o-dobr-ava-n- \emptyset), *slušati* ~ *slušan* (sluh-ja-n- \emptyset), *spašavati* ~ *spašavan* (spas-java-n- \emptyset), *znati* ~ *znan* (zn-a-n- \emptyset).

4. 5. 2. Drugi razred

U glagola V.2 infinitiv ima tematski morf *-a-*, a prezent tematski morf *-je-* (provodi se jotacija), primjerice *brisati* ~ *brišem*, *glodati* ~ *glođem*, *lagati* ~ *lažem*, *pokazati* ~ *pokažem*, *vezati* ~ *vežem* i slično.⁵⁶ Glagolski pridjev radni tvori se derivacijskim sufiksima *-a-* i *-l-*: *brisati* (bris-a-ti) ~ *brisao* (bris-a-l- \emptyset), *glodati* (glod-a-ti) ~ *glodao* (glod-a-l- \emptyset), *lagati* (lag-a-ti) ~ *lagao* (lag-a-l- \emptyset), *pokazati* (po-kaz-a-ti) ~ *pokazao* (po-kaz-a-l- \emptyset), *vezati* (vez-a-ti) ~ *vezao* (vez-a-l- \emptyset).

S druge strane glagolski pridjev trpni tvori se dodavanjem sufikasa *-a-* i *-n-* na korijen glagola: *brisati* ~ *brisan* (bris-a-n- \emptyset), *glodati* ~ *glodan* (glod-a-n- \emptyset), *pokazati* ~ *pokazan* (po-kaz-a-n- \emptyset), *vezati* ~ *vezan* (vez-a-n- \emptyset).

4. 5. 3. Treći razred

Glagoli V.3 u infinitivu imaju tematski morf *-a-*, a u prezentu *-e-*. Korijen glagola završava na *r* ili *v*. Radi se o glagolima poput *brati* ~ *berem*, *derati* ~ *derem*, *orati* ~ *orem*, *prati* ~ *perem*, *zvati* ~ *zovem*, *žderati* ~ *žderem*. Glagolski pridjev radni navedeni glagoli tvore derivacijskim sufiksima *-a-* i *-l-*: *brati* (br-a-ti) ~ *brao* (br-a-l- \emptyset), *derati* (der-a-ti) ~ *derao* (der-a-l- \emptyset), *orati* (or-a-ti) ~ *orao* (or-a-l- \emptyset), *prati* (pr-a-ti) ~ *prao* (pr-a-l- \emptyset), *zvati* (zv-a-ti) ~ *zvaao* (zv-a-l- \emptyset), *žderati* (žder-a-ti) ~ *žderao* (žder-a-l- \emptyset).

S druge strane glagolskogi pridjeva trpni zadržava morf *-a-*, na koji se dodaje morf *-n-*: *brati* ~ *bran* (br-a-n- \emptyset), *derati* ~ *deran* (der-a-n- \emptyset), *orati* ~ *oran* (or-a-n- \emptyset), *prati* ~ *pran* (pr-a-n- \emptyset), *zvati* ~ *zvan* (zv-a-n- \emptyset), *žderati* ~ *žderan* (žder-a-n- \emptyset).

⁵⁶ Pritom neki glagoli mogu imati prezent i po V.1 i po V.2, poput *dozivati* ~ *dozivam/dozivljam*, *gibati* ~ *gibam/gibljam*, *pljeskati* ~ *pljeskam/plješćem*, *sisati* ~ *sisam/sišem*, *uzimati* ~ *uzimam/uzimljam*. Tada je u većini slučajeva oblik koji se vlada po V.1 običniji i ustaljeniji (osim u glagola *pljeskati*, gdje je oblik po V.2 rasprostranjeniji, i glagola *sisati*, gdje su oba oblika jednako rasprostranjena).

4. 5. 4. Četvrti razred

Infinitiv glagola V.4 ima tematski morf *-a-* (uz intervokalno *j* ili *v* ispred tematskoga morfa), a prezent morf *-e-*: *brijati* ~ *brijem*, *ismijati* ~ *ismijem*, *kljuvati* ~ *kljujem*, *lajati* ~ *lajem*, *saznavati* ~ *saznajem*, *sijati* ~ *sijem*, *smijati se* ~ *smijem se* i slično. Ta vrsta glagola glagolski pridjev radni tvori derivacijskim sufixsima *-a-* i *-l-*: *brijati* (bri-a-ti) ~ *brijao* (bri-a-l-ø), *ismijati* (iz-smě-a-ti) ~ *ismijao* (iz-smě-a-l-ø), *kljuvati* (kľu-a-ti) ~ *kljuvao* (kľu-a-l-ø), *lajati* (la-a-ti) ~ *lajao* (la-a-l-ø), *saznavati* (s-zn-a-a-ti) ~ *saznavao* (s-zn-a-a-l-ø), *sijati* (sě-a-ti) ~ *sijao* (sě-a-l-ø), *smijati se* (smě-a-ti se) ~ *smijao se* (smě-a-l-ø se).

Pri tvorbi glagolskoga pridjeva trpnoga korijen dobiva derivacijske sufixe *-a-* i *-n-*: *brijati* ~ *brijan* (bri-a-n-ø), *ismijati* ~ *ismijan* (iz-smě-a-n-ø), *kljuvati* ~ *kljuvan* (kľu-a-n-ø).

4. 6. Šesta vrsta

Glagoli šeste vrste u infinitivu imaju tematski morf *-ova-*, *-eva-* ili *-iva-*, a u prezentu tematski morf *-uje-*: *bičevati* ~ *bičujem*, *kazivati* ~ *kazujem*, *kupovati* ~ *kupujem*. Takvi glagoli glagolski pridjev radni tvore morfovima *-ova-*, *-eva-* ili *-iva-* i morfom *-l-*: *bičevati* (bič-eva-ti) ~ *bičevao* (bič-eva-l-ø), *kazivati* (kaz-iva-ti) ~ *kazivao* (kaz-iva-l-ø), *kupovati* (kup-ova-ti) ~ *kupovao* (kup-ova-l-ø).

Glagolski pridjev trpni tvori se također tematskim morfom *-ova-*, *-eva-* ili *-iva-*, a drugi derivacijski morf uvijek je *-n-*: *bičevati* ~ *bičevan* (bič-eva-n-ø), *kazivati* ~ *kazivan* (kaz-iva-n-ø), *kupovati* ~ *kupovan* (kup-ova-n-ø).

4. 7. Sedma vrsta

Sedmoj vrsti pripadaju takozvani *nepravilni* glagoli, primjerice *biti* ~ *jesam*, *sam*, *budem*, *nisam*, *htjeti* ~ *hoću*, *ću*, *neću*, *ići* ~ *idem*, *otići* ~ *odem/otiđem*, *poći* ~ *pođem*, *spati* ~ *spim*, *zaspati* ~ *zaspim*. Budući da se radi o nepravilnim glagolima s brojnim supletivnim oblicima i o procesima koji još uvijek nisu detaljno opisani, možemo samo pretpostaviti korijene i njihove alomorfe, odnosno ponuditi rješenje za glagole u gramatikama opisane kao *nepravilne*.

Takvi glagoli svoje glagolske pridjeve radne redom tvore s pomoću ništičnoga morfa i morfa *-l-*: *biti* (bi- \emptyset -ti) ~ *bio* (bi- \emptyset -l- \emptyset), *htjeti* (htě- \emptyset -ti) ~ *htio* (htě- \emptyset -l- \emptyset), *ići* (i- \emptyset -ti)⁵⁷ ~ *išao* (iš- \emptyset -l- \emptyset)⁵⁸ – i sve njegove prefigurane složenice poput *doći* (do-i- \emptyset -ti) ~ *došao* (do-iš- \emptyset -l- \emptyset), *otići* (ot-i- \emptyset -ti)⁵⁹ ~ *otišao* (ot-iš- \emptyset -l- \emptyset), *naići* (na-i- \emptyset -ti) ~ *naišao* (na-iš- \emptyset -l- \emptyset), *proći* (pro-i- \emptyset -ti) ~ *prošao* (pro-iš- \emptyset -l- \emptyset)⁶⁰ – *spati* (sp-a-ti) ~ *spao* (sp-a-l- \emptyset), *zaspati* (za-sp-a-ti) ~ *zaspao* (za-sp-a-l- \emptyset).

⁵⁷ Korijen je *i-* (tako je primjerice u čakavskome narječju *i* u kajkavskome narječju *iti*). Iako Silić–Pranjčević (2005: 47) navode korijen *id-* (id- \emptyset -ti), *id-* se u prezentu javlja se prema redupliciranu obliku *dadem* (kao još u *imadem* i *znadem*) (Marković 2013: 170).

⁵⁸ Pretpostavljamo alomorf *-iš-*.

⁵⁹ Prefiks je u prastaru obliku *ot-* (i u *otimati* ‘od-imati’) (*isto*).

⁶⁰ U navedenim primjerima *ć* u infinitivu nastalo je dijakronijskim premetanjem i jotacijom (primjerice *proiti* → *projti* → *protji* → *proći*). Tako posredno analogijom nastaje i *ići* (iako u standardu nije *iđem*, već *idem*) (*isto*).

5. Preobrazba (konverzija)

Iako se radi o slabo plodnu rječotvornome postupku, koji iz toga razloga stariji gramatičari nisu opisivali (Klajn 2003: 379), za ovaj diplomski rad preobrazba je zanimljiva u kontekstu istraživanja slučajeva u kojima glagolski pridjevi preuzimaju ulogu druge vrste riječi. Kako pojam *konverzija* (latinski *conversio* u značenju ‘obrat’) općenito označava prijelaz iz jednoga u drugo, tako se u jezikoslovlju radi o prijelazu jedne vrste riječi u drugu (Tafra 1998: 349), odnosno o gradbi „novoga derivacijskog ili gramatičkog oblika bez dodavanja ikakva afiksa“ (Marković 2018: 81). Radi se dakle o promjeni vrste riječi bez promjene oblika ili naglaska (Barić i dr. 2005: 300), pri čemu Haspelmath (2002: 25) tvrdi da se uopće ne radi o morfološkom procesu. Ipak se priklanjamo tvrdnji da rječogradni postupci (morfološke operacije) mogu biti lančani (konkatenativni, linearni) i nelančani (nekonkatenativni, nelinearni): prvi rječogradni postupci temelje se na ulančavanju (konkatenaciji) morfova, drugi rječogradni postupci ne. Preobrazba je stoga nelančani rječogradni postupak (usp. Marković 2018: 54–55). U engleskome jeziku za preobrazbu se još rabe izrazi *zero-derivation* (nulta derivacija) i *functional shift* (funkcionalna smjena) (Bauer 2003: 38).

Ovisno o tome koja je vrsta riječi produkt preobrazbe, razlikuju se poimeničenje (supstantivizacija), popridjevljenje (adjektivizacija), popriloženje (adverbizacija), popredložjenje (prepozicionalizacija), povezničenje (konjunkcionalizacija), pozamjeničenje (pronominalizacija), počestičenje (partikularizacija) i pouzvičenje (interjekcionalizacija) (usp. Marković 2018: 81–83; Babić 1988: 28–29; Tafra 1998: 354–355).⁶¹ Za potrebe proučavanja sintaktičkoga vladanja glagolskih pridjeva važni su popridjevljenje, poimeničenje, popriloženje, povezničenje i pouzvičenje.

S jedne strane riječi u kojima je došlo do popridjevljenja (nastanka pridjeva od glagolskih pridjeva) vrlo su plodna i česta, ali zatvorena skupina (zato što se osim glagolskih pridjeva ništa drugo ni ne može popridjeviti). Primjeri su brojni: za glagolski pridjev radni radi se o rečenicama poput *Ne mari za to poludjela ptica; Zreo čovjek zna kada prestati; Procvala ruža najljepši je cvijet; Ostarjela majka čeka sinov povratak iz Njemačke; Zarasli ožiljak ipak*

⁶¹ Babić (1988) spominje i poglagoljenje (verbalizaciju). Ipak, ona je u hrvatskome jeziku nemoguća ili jedva moguća zato što svaki glagol nužno ima sufiks za osobu, vrijeme i slično. Mogući su samo neki rubni ostvaraji poput Pranjkovićeva (1982, cit. prema Marković 2018: 83) primjera *On njega cap-carap* (uzvik → glagol). U jezicima u kojima fleksija nije česta, što hrvatski jezik nije, verbalizacija je kudikamo lakši proces (primjerice u engleskome jeziku imenica *head* ‘glava’ → glagol *to head* ‘voditi, predvoditi’) (usp. *isto*: 82–83).

*me s vremena na vrijeme peče; Opekla me vrela voda;*⁶² s druge strane popridjevljenje glagolskoga pridjeva trpnoga vidljivo je u rečenicama poput *Optuženi mladić branio se neuračunljivošću; Skupina napadnutih navijača uspješno se obranila; Uzdignute glave podnio je poraz; Čuvena pjevačica napustila nas je jučer; Poznatim filozofima nije teško opovrgnuti tu teoriju.* Iako se sintaktičko vladanje popridjevljenih glagolskih pridjeva čini jednostavnim, u leksikografiji još nije posve jasno kada će se popridjevljeni glagolski pridjev tretirati kao posebna lema, čemu doprinosi i činjenica da se kod glagolskih pridjeva radi o međukategoriji koja zadržava gramatička obilježja i glagola i pridjeva. Ako glagolski pridjev ima svoju prvotnu funkciju (tvorba perifrastičnih glagolskih oblika, tvorba pasiva i slično), radi se, dakako, o glagolu. Međutim ako glagolski pridjev ima ulogu sročnoga atributa, situacija nije uvijek najjasnija. Taj problem s glagolskim pridjevima trpnim detaljno opisuje Branka Tafra (1998), pri čemu nudi i rješenje: ako se glagolski pridjev trpni može opisati/parafrazirati bez upotrebe glagola od kojega je nastao, radi se o pridjevu. Ako takva preoblika nije moguća, glagolski pridjev *ostaje* glagol. Tvrđnju Tafra potkrepljuje primjerima *izabrani dijelovi* ‘dijelovi koji su izabrani’ i *izabrano ponašanje* ‘ponašanje koje je uzorno’. Ipak, metoda preoblike u tim primjerima upitna je, odnosno oba njezina primjera mogu se u procesu preoblike vladati drukčije. *Izabrani dijelovi* tako mogu biti i ‘dijelovi koji su izdvojeni od drugih’, a *izabrano ponašanje* ‘ponašanje koje je izabrano povrh ostalih oblika ponašanja’. Ako bismo Tafriinu tvrdnju promotrili sa suprotne strane i ustvrdili da glagolski pridjev trpni *ostaje* glagolom (odnosno ne *postaje* pridjevom) onda kada je u parafrazi neizbježna upotreba glagola od kojega je nastao, opet ćemo naići na zatvorena vrata: *izabrani dijelovi* ne trebaju biti ‘dijelovi koji su izabrani’, već mogu biti i ‘dijelovi koji su izdvojeni od drugih’ – *izdvojeni* jest glagolski pridjev trpni, ali ne od ishodišnoga glagola *izabrati*. Preoblika je dakle preproizvoljan proces da bi bila argument i za kakvo svrstavanje glagolskih pridjeva glagolima ili pridjevima.

Riječ je o morfosintaktičkome *problemu*; promotrimo zato i morfološku i sintaktičku ulogu participa.⁶³ Ako glagolski pridjev radni sudjeluje u tvorbi perifrastičnoga glagolskog oblika, neupitno je da je on u rečenici uvijek glagol. Ako je sročni atribut, predikatno ime ili predikatni proširak, onda je pridjev. S druge strane izricanje svojstva toliko je neodvojivo od glagolskoga pridjeva trpnoga (pa čak i u rečenicama poput *Knjiga je pročitana*, gdje se radi o

⁶² Primjeri autorski.

⁶³ Sljedeće retke pišemo potpuno svjesni činjenice da su vrste riječi spektar i da su granice među njima mutne, odnosno da su samim time i glagolski pridjevi hibridna kategorija bez jasnih granica.

predikatu koji izriče pasiv) da možemo biti hrabri i nazvati ga pridjevom u svakoj situaciji. Možda i odglagolnim (deverbativnim) pridjevom.

Leksikografsko rješenje nepraktično je, ali jednostavno: oni glagolski pridjevi radni koji mogu biti sročni atribut, predikatno ime ili predikatni proširak imaju posebnu rječničku natuknicu. Svaki pridjev trpni ima zasebnu natuknicu, a pod glagolskom natuknicom samo je navedena mogućnost tvorbe glagolskoga pridjeva trpnoga. U svakoj sintaktičkoj službi glagolski pridjev trpni smatra se pridjevom.

S druge strane poimeničenje je vrlo plodan način tvorbe imenica: svaka riječ može biti poimeničena (Babić 1988: 28). Primjerice u rečenici *Rugaju se posvojenomu* možemo ustvrditi da je glagolski pridjev trpni prešao prvo u pridjev, a onda i u imenicu (neizravni objekt u dativu). Rjeđi su slučajevi u kojima se poimeničuje glagolski pridjev radni (primjerice rečenica *Poludjela je ušla u zbornicu*).⁶⁴ Često je tek poimeničenje glagolskoga pridjeva radnoga *umrli* (muški rod množine), primjerice *Molitvom za umrle otvorili smo događanje*, ili poimeničenje u rečenici *To ti je samo rekla-kazala*. Međutim takvim poimeničenim pridjevima gotovo uvijek možemo dodati imenicu koja bi primatelju ili primateljici poruke predočila na koga se poimeničeni pridjev odnosi (*Rugaju se posvojenomu djetetu; Poludjela nastavnica ušla je u zbornicu; Molitvom za umrle sugrađane otvorili smo događanje*). Kolebanje pritom radi li se zaista o poimeničenome pridjevu ili tek o elipsi – sasma je opravdano. Može pak biti riječi o obojemu, odnosno možemo govoriti o poimeničenju glagolskoga pridjeva radnoga ili glagolskoga pridjeva trpnoga elipsom.

Nadalje popridjevljenju pojedinih glagolskih pridjeva može slijediti njihovo popriloženje. Tako ćemo dobiti rečenice poput *To se dijete ponaša zrelo* (glagolski pridjev radni → pridjev → prilog) ili *Osjećam se ugroženo* (glagolski pridjev trpni → pridjev → prilog). Osim popriloženja zanimljivo je i povezničenje srednjega roda jednine glagolskoga pridjeva radnoga glagola *biti*: *Bilo da odeš bilo da ostaneš, meni je svejedno*. Konačno, pouzvičenje pridjeva radnih nužno je povezano s optativom: *Živio! Dobro došao!*.

⁶⁴ Naglasak je *polúdjelā*, u značenju ‘ona koja je postala ludom’.

6. Zaključak

Status glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku zanimljiva je tema upravo zbog razlika u gramatikografskim opisima glagolskih pridjeva i zbog njihove dvojne – glagolske i pridjevske – naravi. Iako se u diplomskome radu najprije opisuje problematičnost te dvojakosti i donosi pregled njihova povijesnoga razvoja, kapitalna su upravo dva poglavlja: jedno o gramatikografskim opisima i drugo o morfskoj raščlambi glagolskih pridjeva.

Pregledom gramatikografskih opisa glagolskih pridjeva od Maretića (1899) do Silić–Pranjkovića (2005) rad pruža dublje razumijevanje problematike opisane u uvodu i pokazuje nesklad te različite pristupe različitih autora i autorica. U većini gramatika glagolskim pridjevima pristupa se s dvaju stajališta: morfološkoga stajališta i sintaktičkoga stajališta. Nerijetko se pominju i akcentuacija, iznimke, glasovne promjene. Ipak, nitko (do *Gramatike hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića 2005) ne donosi zoran i dosljedan prikaz morfoloških sredstava uključenih u tvorbu glagolskih pridjeva. Međutim i navedenim dvama autorima potkrale su se nelogičnosti (nikako ne tvrdimo da ih ovaj diplomski rad nema): njihova raščlamba glagolskoga pridjeva trpnoga primjerice ne prati dosljedno broj morfova, što je ipak usustavljivanje kakvo smatramo ključnim. Diplomki rad dakle zbog svega navedenog nudi upravo sustavnu i dosljednu morfsku raščlambu glagolskih pridjeva.

Glavno polazište jesu četiri morfa u svakome glagolskom pridjevu: korijen (ne govorimo o infinitivnim ili prezentskim osnovama – osnova je onoliko koliko je glagolskih oblika), prvi derivacijski morf (glagolski dio, ono što glagolske pridjeve čini glagolima), drugi derivacijski morf (ono što određuje radnost ili trpnost) i gramatem (pridjevski dio, ono što glagolske pridjeve čini pridjevima), koji sadrži podatke o rodu i broju. Tvorba je time olakšana – drugi derivacijski morf može biti samo *-l-* za glagolski pridjev radni i *-n-* ili *-t-* za glagolski pridjev trpni. Gramatem je s druge strane za jedninu obaju glagolskih pridjeva *-ø* (za muški rod), *-a* (za ženski rod) i *-o* (za srednji rod), a za množinu *-i* (za muški rod), *-e* (za ženski rod) i *-a* (za srednji rod). Otegotna okolnost takve raščlambe jest upravo pretpostavka da ne postoje samo dvije glagolske osnove, zbog čega je znanje o morfskoj raščlambi glagola uopće važan preduvjet.

Rad je skromno zagrebao i temu preobrazbe (konverzije), i to samo u slučajevima u kojima glagolski pridjevi *mijenjaju* svoju vrstu riječi. Glagolski pridjevi trebaju dakle proći proces preobrazbe (dobiti kategoriju određenosti/neodređenosti i padeža) da bi se mogli

smatrati pridjevima/sintaktičkim atributima. Pritom je ustanovljeno da je najčešći proces preobrazbe popridjevljenje (adjektivizacija). Drugi čest proces jest poimeničenje (supstantivizacija): *problem* oko toga radi li se doista o poimeničenju ili o elipsi nismo riješili zato što smatramo da ga nema – elipsa je sredstvo s pomoću kojega je došlo do poimeničenja. Osim popridjevljenju i poimeničenju glagolski pridjevi podliježu i popriloženju (adverbijalizaciji), povezničenju (konjunkcionalizaciji) i pouzvičenju (interjekcionalizaciji).

Naposljetku, o različitim gramatikografskim pristupima moglo bi se pisati onoliko koliko ima hrvatskih gramatika. Ipak, ovaj diplomski rad prvotno služi kao prijedlog četveromorfske raščlambe glagolskih pridjeva u hrvatskome standardnom jeziku: nikako ne pretendira na konačnost. Konačnost kao takva u svemu je – pa i u jeziku – nedostižna. Bilo kako bilo, sustavnost smo ostvarili, a dvojbama pokušali pronaći rješenja. Ako naš prijedlog bude prihvaćen, odlično. Ako naš prijedlog ne bude prihvaćen, barem smo se pomaknuli s mjesta.

Literatura

- Babić, Stjepan. 1988. Vrste riječi i preobrazba. *Filologija* 16: 25–33.
- Barić, Eugenija; Mijo Lončarić; Dragica Malić; Slavko Pavlešić; Mirko Peti; Vesna Zečević; Marija Znika. 1979. *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Barić, Eugenija; Mijo Lončarić; Dragica Malić; Slavko Pavlešić; Mirko Peti; Vesna Zečević; Marija Znika. 2005. *Hrvatska gramatika*. Četvrto izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Bauer, Laurie. 2003. *Introducing Linguistic Morphology*. Drugo izdanje. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Brabec, Ivan; Mate Hraste; Sreten Živković. 1952. *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Florschütz, Josip. 1905. *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole*. Zagreb: Naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.
- Haspelmath, Martin. 2002. *Understanding Morphology*. London: Hodder Arnold.
- Jurišić, Blaž. 1944. *Nacrt hrvatske slovnice*. I: *Glasovi i oblici u povijesnom razvoju*. Zagreb: Izdanje Nakladnog odjela Hrvatske državne tiskare. Pretisak iz 1992. (Matica hrvatska).
- Klajn, Ivan. 2003. *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*. II: *Sufiksacija i konverzija*. Beograd; Novi Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Institut za srpski jezik SANU; Matica srpska.
- Maretić, Tomo. 1899. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Štampa i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch).
- Marković, Ivan. 2013. *Hrvatska morfonologija*. Zagreb: Disput.
- Marković, Ivan. 2018. *Uvod u jezičnu morfologiju*. Treće izdanje. Zagreb: Disput.
- Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Samardžija, Marko. 1989. Homonimi u hrvatskom književnom jeziku. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 24: 1–70.

- Silić, Josip; Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Silić, Josip. 1968. Fonemska distribucija i sekundarno a u suvremenom hrvatsko-srpskom književnom jeziku. *Jezik XVI/4*: 110–114.
- Strohal, Rudolf. 1928a. *Gramatika današnjega hrvatskoga književnoga jezika. I. dio: Uvod, glasovi i oblici*. Priredio Rudolf Strohal. Zagreb: Naklada priređivačeva; Tiskara A. Lesnik.
- Strohal, Rudolf. 1928b. *Gramatika današnjega hrvatskoga književnoga jezika. II. dio: Sintaksa*. Priredio Rudolf Strohal. Zagreb: Naklada priređivačeva; Tiskara A. Lesnik.
- Tafra, Branka. 1998. Konverzija kao gramatički i leksikografski problem. *Filologija* 30–31: 349–361.
- Težak, Stjepko; Stjepan Babić. 1966. *Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika za osnovne i druge škole*. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, Stjepko; Stjepan Babić. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Petnaesto izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Znika, Marija. 2005. Status glagolskih pridjeva. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 31: 429–440.

Sažetak

Glagolski pridjevi u hrvatskome standardnom jeziku

Ovaj diplomski rad bavi se statusom glagolskih pridjeva (glagolskoga pridjeva radnoga i glagolskoga pridjeva trpnoga) u hrvatskome standardnom jeziku. Uvod nudi osvrt na dvojaku (glagolsku i pridjevsku) narav glagolskih pridjeva i na poteškoće pri njihovu razlikovanju. Diplomski rad sadrži i kratak opis glagolskih pridjeva iz perspektive povijesne gramatike. Nadalje predstavljaju se raznovrsni gramatikografski opisi glagolskih pridjeva od *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (1899) Tome Maretića do *Gramatike hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (2005) Josipa Silića i Ive Pranjkovića te se zaključuje o njihovim sličnostima i različitostima. Glavna svrha diplomskoga rada jest prijedlog četveromorfske raščlamba glagolskih pridjeva. Takva raščlamba pretpostavlja da se svaki glagolski pridjev sastoji od četiriju morfova: od korijena, od prvoga derivacijskog morfa (glagolskoga dijela), od drugoga derivacijskog morfa (koji određuje radi li se o radnosti ili o trpnosti) i od gramatema (pridjevskoga dijela). Posebno poglavlje diplomskoga rada posvećeno je i različitim vrstama preobrazbe (konverzije) glagolskih pridjeva: popridjevljenju (adjektivizaciji), poimeničenju (supstantivizaciji), povezničenju (konjunkcionalizaciji), popriloženju (adverbijalizaciji), popredloženju (prepozicionalizaciji) i pouzvičenju (interjekcionalizaciji).

Ključne riječi: glagolski pridjevi, gramatikografski opisi, morfska raščlamba, preobrazba (konverzija).

Abstract

Verbal Adjectives in the Standard Croatian Language

This master's thesis examines the status of verbal adjectives (active verbal adjectives and passive verbal adjectives) in the standard Croatian language. It first explores the dual (verbal and adjectival) nature of verbal adjectives and the challenges in distinguishing them. Furthermore, the master's thesis includes a brief description of verbal adjectives from a historical grammar perspective. Additionally, various grammaticographical descriptions of verbal adjectives are presented, from those found in Tomo Maretić's *Grammar* (1899) to those in Josip Silić and Ivo Pranjković's *Grammar* (2005), whereby conclusions are drawn on their similarities and differences. The primary aim of this master's thesis is to propose a four-morph structure for verbal adjectives. This analysis posits that each verbal adjective consists of four morphs: the root, the first derivational morph (verbal part), the second derivational morph (indicating whether the verbal adjective is active or passive) and the grammatical morph (adjectival part). The master's thesis also explores different types of conversion of verbal adjectives: adjectivalization, substantivization, conjunctivization, adverbialization, prepositionalization and interjectionalization.

Keywords: verbal adjectives, grammaticographical descriptions, morph analysis, conversion.